

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК XXII

ЖОВТЕНЬ — 1971 — OCTOBER

Ч. 261



НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •
УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

Видає видавництво "Нові Дні"

Основник, видавець і редактор 1950 - 1969

П. К. Волиняк

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ:

Д. В. Кислиця — головний редактор

М. Г. Дальний — відповідальний секретар

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

N O W I D N I

28 Northcliffe Blvd.

TORONTO 4, ONT., CANADA

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ (на рік):

Канада і США — 5.50 доларів

Австралія — 3.50 австралійських доларів

Франція — 20 франків

Англія — 30 шилінгів

Всі інші країни Європи, Венесуела — 4.50 амер. дол.

Решта країн Південної Америки — 3.00 амер. дол.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England.

В Австралії:

S. Krywolap, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide,
South Australia.

На першій сторінці обкладинки:

З. БЕРЕЗА. Юність Карпат ("Україна")

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Віталій Коротич — Поезії	1
Олесь Досвітній — Без початку	2
Панас Феденко — Слава не вмере, не поляже	7
Дарія Сіак — Бібліографічні довідки з анотаціями	12
Роман Рахманний — Якщо жити по людському	17
М. Дальний — "Гомін" і відгомін	18
І. Горішній — Пам'яті Віри Бабенко	20
Володимир Фединишинець — Поезії	21
Україна в найдавніші часи	22
О. Компан, О. Апанович, Я. Ворончук — Місто столітнє козацьке	23
Ю. Перхорович — УкрАїнець чи українєць?	24
Пант. Ковалів — Значення звука "Г" в українській мові	25
Читачі пишуть, посмертні згадки тощо.	

УВАГА!

УВАГА!

Ухвалою нашої видавничої спілки з січня 1972 року встановлено таку нову передплату на "НОВІ ДНІ":

КАНАДА І США — 6.50 доларів

АВСТРАЛІЯ — 4.50 австралійських доларів

Франція — 25 франків

Англія — 35 шилінгів

Всі інші країни Європи, Венесуела
— 5.00 америк. дол.

Решта країн Південної Америки
4.00 америк. дол.

До кінця цього календарного року передплата приймається на наступний рік за теперішніми розмірами.

Довго утримуючись від піднесення розмірів передплати, ми були змушені нарешті піти на такий неприємний для нас крок: самі поштові видатки шалено зросли, а кошт друку й ціна на папір також раз-у-раз скачують угору. Роблячи цей вибір між бути чи не бути, просимо нас зрозуміти і вибачити.

Видавництво "НОВІ ДНІ"

П'ЯТЬ СПОГАДІВ

СПОГАД ПРО ДОБРО

Вас бачу не завжди, ви — як повітря:
Десь поруч, та, незримі, мов тепло,
Потрібні, як вітрильникові вітер —
Нелгідного світу щедre тло —
Чим вас не гнуло б, де б не розмело,
Ніхто ще з ваших душ добра не витер!
Бо слово, і людина, і перо
Увічнюються, творячи добро.
Вклоняюся вогню, який не згас,
Та зерну, де відвіяно полову,
Народні діти, що вас родить час,
Немов щодення радісну обнову.
О добрі люди, як потрібно вас
Знаходити, мов остаточне слово!



ПОВІДОМЛЯЄМО

Відбулися перші (організаційні) збори
видавничої спілки
"НОВІ ДНІ"

18-го вересня ц.р. відбулися перші (організаційні) збори нашої видавничої спілки, на яких розглянено і ухвалено таке:

1. Обрано управу спілки в такому складі: Ваць Іван А. — голова, Валер Микола Я. — заступник голови і скарбник, Павлюк Василь В. — секретар, Кислиця Дмитро В., Дальний Мар'ян Г., Пишкало Іван Д. — члени управи.

2. Затверджено редакційну колегію "Нових днів" у такому складі (без змін): Дмитро В. Кислиця — головний редактор, Мар'ян Г. Дальний — відповідальний секретар, Іван Д. Пишкало і Роман Д. Рахманний — члени.

3. Призначено адміністратором видавництва і журналу "Нові дні" Василя В. Павлюка, а на допомогу йому дружину його Віру Д. Павлюк.

4. Усім членам Ініціативної групи, редакційній колегії, працівникам адміністрації, авторам співробітникам і читачам-передплатникам, меценатам і меншим жертводавцям, усім тим, що досі чим-будь помагали друкувати і втримувати "Нові дні", — винесено найщирішу подяку.

5. Оголосити місяці жовтень-листопад-грудень ц.р. місяцями "Нових днів" і докласти всіх зусиль, щоб від січня 1972 року видавництво діяло на стабільній основі і за відповідним господарським розрахунком.

Видавництво "Нові дні"

СПОГАД ПРО ШТОРМ

Мушлі, наче осколки, врізаються в жовтий пляж,
і вибухає море, найжачивши синю спину.
Пенсіонер обтрушує з газети нешттивну піну
і лається на березі, рожевий, наче муляж.
Він уникає бризок і стрибками тішить дітей,
стає ногами на стільчик, який приніс із собою.
Але ж — море сьогодні не запрошувало гостей,
сьогодні пляжі під владою розбурханого прибою.
Кожній хвилі потрібно на краплі себе розбити,
струсити з власної совісті солоний тягар вини.
Навіть морю потрібно собою колись побути,
скидаючи геть з карку безпорадні човни.
Воно їх бере за днища, воно, мов блощиць, їх
чавить,
на берег кидає весла, мов кістки обсмоктані
з рота.

Морю треба побути лише в товаристві чайок
і на самоті з собою власну пам'ять збороти.
Забути про жирні спини, що їх хитало воно,
забути ліниві пальці, які себе в морі ніжать.
Воно проходить іще раз крізь незліченність
принижень

і роздирає мушлями своє золотаве дно.
Гладінь свою густо-синю море дере і мене,
довжезні смуги прибою розмотує та розметує.
...Моря — вони наче люди:
завтра усе мине,
і хвилі ще перепросять пенсіонера з газетою.

СПОГАД ПРО СПЕКУ

По дивному чорнбнебу землі,
Де хмари, мов чорнило, розпливлися,
Блукають блискавки, мов білі лиси,
Руді носи винурюючи з мли.
По дивному чорнбнебу сто діб
Просвітлини для сонця виникають,
І погляди селянські там блукають,
Чекаючи на дощ, немов на хліб.
По дивному чорнбнебу здаля
Злітаються вітри зі всього світу,
І, тягнучи до себе теплі віти,
Від вихору ховається земля.
Попечена планета просить пиль,
А хмара — як незронена краплина.
...І літак далеко десь, бджолино
По дивному чорнбнебу летить.
(Закінчення на 2 стор.)

З великим сумом повідомляємо, що в Києві трагічно загинув Андрій Коротич, дванадцятилітній і єдиний син добре відомого київського поета **Віталія Олексійовича Коротича**.

Від себе і всієї нашої читачької громади висловлюємо найсердечніше співчуття прибитим горем Віталіюві Олексійовичу з дружиною та всім їхнім рідним.

Редакція "Н. Д."

СПОГАД ПРО РОЗПАЧ ШТУРМАНА

— Знову нельотна погода — ні зльоту, ані посадки,
Знову низькі хмари, де тліє місячний ніж.
Знову туман блукає в мокрім плащі по саду
І третєся білою спиною об чорно-чорнильну ніч.
...А ми ж злітали колись, а ми таки піднялися,
А ми таки відшукали щілину в низькому небі —
Хмара таки розчахнулася, продушена, мов
гнилища.
І зорі були за хмарою, мов безпритульні німби.
Все це таки було — не віриться, але так це,
Ми лягали на курс, і небо на нас тисло.
Ми вірили у всеяжність немудрих штурманських
тактик,
Продираючи низькохмар'я, пройшовши його,
як тісто.
Тисячу літ минуло.
В літаків зболіли мотори.
В нас пальці зболіли, висотані безсиллям.
Знов нельотна погода — нині, завтра, учора —
Буває лиш чорним небо,
То вигадка — небо синє.
Сонний метеоролог врочить антициклони,
Він уже й сам забув про небо погідне літнє...
Стоять яблуні мокрі, немов чорні колони,
А ми чекаємо зльоту,
Бо знов погода нельотна.

СПОГАД ПРО ЛИПЕНЬ

Ми в тому липні досі ще ідем —
Над морем синім, над таким пресинім —
І, наче тінь, за нами постать сина
Над хвилями хитається, мов дим.
Чи хмарка.
Чи немов пташиний літ.
У тому липні, у такім далекім,
Де спомини стоять, немов лелеки
На луках вже прожитих нами літ.
У тому липні безліч білих птиць,
І діти там біжать — такі маленькі,
А на піску не стерлися малюнки,
Які намалювала мені ти.
І слід мій поруч з ними ще не щезнув,
І люди — як їх пам'ять береже! —
Не знати — сплять вони чи вмерли вже
У тім далекім липні, в далечезнім.
У липні, що над все — над біль та втому.
Над радощі, над втрати й над літа.
Там йдуть дощі, і птиця там зліта,
І люди там, і сонце
В липні тому...
"Вітчизна", 1971

Не змарнуємо найкращої нагоди — золоті
осени. Зробім усі і все, щоб поставити "Нові
дні" на тривку базу і забезпечити їм найдов-
ший вік: організуйте збірки на пресфонд, шліть
платні оголошення, знайдіть щедріх цінителів
нашого журналу — добрих меценатів.

БЕЗ ПОЧАТКУ

(Спогади про втечу від московсько-царського
суду)

ВІД РЕДАКТОРА СПОГАДІВ

8 листопада 1971 року минає 80 років від дня народження Олесь Досвітнього — видатного прозаїка 20-х років, замученого, після цілорічних допитів в НКВД, 9 червня 1934 року. Одночасно цього ж року минає 55 років від дня героїчної втечі письменника — 13 травня 1916 року — з тюрми, де він перебував, засуджений російським царським військово-польовим судом до смертної кари. Про цю подію біографи Олесь Досвітнього. особливо тепер після реабілітації його, часто згадують. Але ані справжніх причин тодішнього арешту і засуду, ані деталей втечі ніхто досі докладно не знав. Спогади Олесь Досвітнього, що їх оце подаємо до відома читачів і дослідників, висвітлюють цю значну біографічну подію майже вичерпно.

Дата і місце, що стоять наприкінці спогадів. свідчать про те, що Олесь Досвітній написав їх у вересні 1917 року на Тихому Океані, коли він на пароплаві "Рембрант" повертався з Америки. де він знайшов був притулок після втечі з тюрми. в Україну. Оpubліковані були ці спогади в українському тижневику "Засів" ("Українська тижнева літературно-політична часопись"), що виходив коштом Української Манджурської Окружної Ради в Харбіні. Олесь Досвітній затримався був тут понад три місяці і розгорнув жваву журналістичну діяльність.

Спогади "Без початку" друкувалися в "Засіві" протягом п'яти місяців — від 11 лютого до 14 липня 1918 року. Але в розгойданий соціальною бурєю 1918-й рік цей часопис не потрапив ні до Америки, ні до Європи, ні до України. І ці цікаві спогади Досвітнього були досі невідомі. Зберіг і привіз до США комплект "Засіву" на початку 50-х років Іван Світ — відомий діяч манджурської української колонії, публіцист і дослідник далекосхідної проблематики. Він "відкрив" нам ці спогади і ласкаво передав до публікації. За це йому належить велика подяка. Та кож з великою подякою треба згадати кропітну

Примітка від редакції "Н. Д.":

Ці спогади Ол. Досвітнього — разом із вступним словом до них — нам ласкаво передав професор Гр. О. Костюк, який і зробив усе, щоб друкарка могла вчитати і перебити начисто нечиткий уже текст і щоб увесь цей цінний документ часу надавався до передруку — як компетентно опрацьований і доредагований. За все це щиро дякуємо проф. Костюкові і від себе і від імени наших читачів.

Ред.

і тяжку працю пані Ольги Маланчук, яка жертвенно, без жодної винагороди, передрукувала всі, трудні до читання, тексти спогадів.

Спогади Олеса Досвітнього мають виключну вартість не тільки для його біографії, не тільки для історика української літератури та громадської думки, але й для історика української літературної мови. Тому, не зважаючи на незвичну для теперішнього читача синтаксу, а то й семантику слів у спогадах, ми залишаємо їх в оригінальній формі. Виправлено лише явні друкарські помилки, редакційні недогляди "Засіву" та зроблено деякі граматичні поправки відповідно до сучасних норм.

Гр. К.



То було чудової весни 1916 року на терені війни, останнього дня квітня.

В цей день я, будучи дуже задоволений перебігом своїх справ, у доброму настрої закінчував друкування реферату до петроградської української громади, якого мав там прочитати незабаром. У той день я мав ще більше як надто моральних задовольнень — перше через те, що напередодні того передав листа до української організації в Петроград до д-ія Г., від якого сподівався книжок для розповсюдження серед своїх "малоросів" та матеріалів з життя нашого на Україні та наших домагань перед московським урядом і змагань з адміністрацією царських посіпаків — це для нашого свідомого кола на фронті мого району.

В той час я не гадав, що отой мій лист і буде моєю погибеллю.

Річ така, що за довгий час від початку війни завдяки штабовим обставинам, серед яких я знаходився, мені довелося заприятелювати з одним прапорщиком Вульфійусом, нашим корпусним цензором. Цей офіцер, частенько їздячи до Петрограду, передавав там, куди слід, мої листи, а звідти привозив мені не раз копії книжок та іншого матеріалу в зашитих пакунках. Позаяк же він не звертав ніколи уваги на те, що він передав мені, і ніколи не цікавився, а крім того, завше з охотою виконував мої приватні прохання, — то я був вповні певен, що ця людина не зробиться провокатором у відношенні мене, тим паче, що він мав гарні погляди на людство взагалі. До війни був приватною особою — адвокатом, то мені і в думку не покладало його в чомусь підозрівати.

Так тяглись справи півтора року. Він їздив до Петрограду й звідти привозив мені все, що потрібно було для моєї діяльності серед своїх людей.

Та не все йде так гладко, як ми бачимо. Напередодні отого дня цей офіцер каже мені, що він завтра їде до Петрограду, то чи не маю я чого передати туди. Звичайно, я вмент написав листа і віддав йому, нічого не підозріваючи. Але ця людина, я не хочу сказати, мала продажну душу, а просто за своїм простим кар'єрським потягом, захотіла, видно, визначитися й дістати якусь

нагороду — чи в виді вищого чина, чи медалю. Вона, згубивши свої всі гарні почуття людськості, пірнула в багно мерзоти. Взявши від мене лист, Вульфійус розпечатав його і... одніс командира корпусу, забобонному татарчуку — генералу Х.

В тому листі до товариша я лише згадав, яких книжок слід найбільше передати, зазначивши, що всі матеріали й брошури в мене розійшлися та що я незабаром буду в Петрограді і дещо розкажу та що справи наші тут (тобто тогочасні завдання наші) йдуть чудово.

Це все й було досить, щоб заарештувати мене, коли ще додати — лист був писаний українською мовою, дух якої, як сепаратистичну заразу, винищували тоді скрізь самим суворим і безупинним шляхом.

Мене хитро було закликано до штабу командира корпусу, де вже стояв з листом у руці весь червоний з радости Вульфійус, а мої всі матеріали: брошури, книжки, літографічні позацензурові твори разом з листами, великою перепискою та приготівленим рефератом, забрано.

Після розмов з генералом Х., котрий вбачив у мені зразу надто розв'язну для воєнної людини особу, мене під сильною вартою з донських козаків одвели до нашвидко одведеної примітивної кімнати — тюрми. Підкомендант корпусу, досить мерзотна, як і сливе всі з донських козаків офіцери, наказав варті стріляти в мене, коли я лише почну з ними яку балачку. Зарозумілий офіцер-поліцай і тут, серед страшної дисципліни й важкого воєнного режиму, боявся за своїх найтемніших рабів козаків, щоб вони не заразились політичною крамолою від в'язня в балачці з ними.

Особливо смішно це визирало, коли лише уявити, який вплив політичної крамоли могла зробити людина, замкнена за українську політику. Чи зрозуміли б мене оті темні козаки, пройняті московським царизмом і в кістках і мозку?

Та дарма, їм наказано під погрозою суду найпильніший позір.

Та все ж і ці темні єства, почувавши мабуть інстинктивно мою правоту власного світогляду і, через те, значить, і якихсь домагань, причиною яких був мій арешт, і вони, оглядаючись на всі боки, іноді час од часу питали, чи не хочу я їсти, чи добре мені лежати чи не хочу я чого.

Правда, може тут грало й те поведіння та симпатії, яко не злої людини в відношенні до них, у моєму штабовому офіційальному житті.

Та мені нічого не хотілося і навіть було досить м'яко для лежання. Такі були умови кімнати, що я мусив не сидіти (ходити заборонено було), а лежати. Мої вірні цербери, козаки і їх начальники-підфіцери, були при мені тут же в кімнаті.

Так ото я лежав і в хаосі своїх переплутаних думок вишкрабував відповіді, що далі буде?

Аж ось, перед смерком, завітав до моєї господи сам командир корпусу, що було великою несподіванкою для всього військового кола, позаяк він більше любив сидіти в своїй конурі-кімнаті й чи-

тати на ліжкові з закритими, сплячими очима, положену на черево газету або ходити по кімнаті навкруги стоячого посередині стола з воєнними картами й мудро глибоко міркувати: в який би банк краще положити своє жалування за біжучий місяць? Де краще дають відсотки? Або... або що хочете, тільки не займатися з душею інтересами армії.

Побалакавши зі мною про українську літературу, мовляв, він також любив Україну і її літературу, як і його, але не на війні та ще з пропагандою й може, чого доброго серед чинів його штабу й корпусу завтра виявиться ще щось після розгляду забораних у мене матеріалів. Він вийшов.

Наступила ніч. Все поринуло в дивну тишу. Гіде ані згука... Здавалося, що сі два силуети козаків, що дрімали сидючи по боках мене, ось-ось зовсім схилять на груди голови і ніщо не порушуватиме нормальності кімнатної тиші. Лямпа ледве миготіла, валячи своїм мутним, трохи мигаючим світлом до сну... Час од часу кімнату здригував вибух гарматного вистрілу з нашого стану, а потім і відгук такого ж вистрілу з германського стану. Але це було сливе нормальне в позиційному життю явище, і тому воно не вносило собою великого контрасту.

Другий день

Другого дня було 1-го травня. Сонечко, ласкаво полискуючи в небі, щедро слало своє проміння на кожен твір природи, яка, вдягнувшись у зелено-яскраву одіж розпуклих дерев і порослої трави, пишалася собою перед денним світлом, приваблюючи до себе чарами весни кожную живу істоту.

В сей день наказано мене перевести до комендантської частини корпусу для розгляду справи й суду.

Під сильною вартою все тих же вірних поліцейській справі донських козаків мене одпроваджено до комендантської частини корпусу, яка стояла від позиції за яких 30 кілометрів.

В дорозі все ж таки й козакам було жаль мене та й цікаво, за що то заарештований я? Та коли я їм сказав — за те, що писав листи й читав і другим давав книжки на українській мові, то вони дивувалися страшенно, мовляв, "що ж за біда, читають чи пишуть хахлам по-своєму"?

Прибувши на місце, мене зразу ж посадовили у приготовлену за ніч кімнату, витрусивши мої кишені від зайвих матеріалів, як олівець, папір, гроші і таке інше. Завдяки ж тому, що годинник я мав на руці, то до його не додивилися, чим і зробили для мене велику послугу, особливо тоді, коли мені довелося тікати і вираховувати кожную мить.

Комендантська частина знаходилася розташувшись у фільварку (хуторі) одного польського поміщика. Фільварок утопав у садках і він був як раз біля литовського села, де було розташовано кілька шпиталів і інтендантство корпусу.

При цій комендантській часті було для поліцейських справ щось з 40 польових жандарів, пів роти пішого війська, частина обозу та канцелярія частини корпусу і коменданта. Завдяки ж тому, що

в канцелярію попадав більш інтелігентний елемент жовнірів, та ще по складу декілька українців — це й було мені деякою спромогою до втечі. Звичайно, кілька з тих українців були добре усвідомлені в моїй праці й були добрими співробітниками в тому та були й елементи, далекі від якоїсь активності. Але все одно це не перешкоджало і їм бути освідомленими в завданнях нашого тогочасного українського потягу¹⁾.

Та кілька з них в той день, як мене відпроваджено сюди, були вислані по розпорядженню командира корпусу на позиції в траншеї, яко кара за те, що мали українські прізвища і, таким чином, може були однодумцями моїх потягів... І факт — два з висланих були безмовними овечками і "моя хата скраю" людцями.

І ось ото й посадили мене тут, в новий резиденції, в виготовлену тюрму. Це була одна з кімнат довгого шляхетського будинку, яка служила колись чи коморою або сироварнею, чи пральнею в фільваркові. Була досить простора кімната, яких 9-10 кроків завдовжки і 6-7 завширшки, з величезним вікном у сад на північ, котре, хоча й було тепер уквітчане примітивними залізними та дощаними ґратами, все ж давало багато світла до середини. З південної сторони кімнати мешкали спершу жандарми, далі канцеляристи, шофери-автомобілісти: з південної за дверима моєї кімнати-тюрми в великих сінях — моя варта з 12 чоловік, під командою підофіцера; а трохи на схід, збоку — фершали-коновали. Із східного боку кімнати була комора з льохом, як потім довідався. До цієї комори з моєї кімнати йшли двері, котрі тепер були замкнені на міцний внутрішній замок. Та комора була не житлова й через неї то я діставав собі волю. Але це потім.

Що ж то було в оті 12 днів?

Перший день мені дано спокійно ознайомитися з моєю новою квартирою та трохи відпочити від переполоху. Для того були такі добрі слуги автократизму, що навіть дали мені мою власну постіль, подушку, ковдру та білизну. Так що мені нічого не залишилося робити, як сухо міркувати об своїм становищі. О 12-й годині голова варти мовчки приносив обід і також мовчки забирав назад посуд, о 3-й давав чай, о 6-й вечерю і потім знову чай. І з вечора все потонуло в тиші, коли не брати на увагу шепотіння вартового стану за дверима, та мірний стук приклада ґвинтівки вартового в саду біля вікна. Іноді був глухий протяг розмов за рубленими стінами в бік жандарів та канцелярії, які час од часу переривалися таким же вереском сміху та сентиментальною мелодією то московського премірованого співу

А у нас летят снаряди,
Прямо нам в око...,

то чудовою, душу роздираючою українською мелодією

¹⁾ Слово *потяг* О. Досвітній тоді вживав у сенсі прагнення, ідеї.

Скажи мені правду...

Я почував, що то співав товариш Б., земляк. Але мимоволі мені уявлявся його образ байдужості до чогось кращого, нового, святого... і ся пісня губила свою вартість.

Неспокійно пройшла ота ніч 1-го травня. Вранці мені здавалось, що я захопив пропасницю, але я помилюся, все пройшло. То був лиш наслідок напруження нервів.

Допит

По обіді другого дня мене було запрохано до коменданта полковника П. Він у дуже чемній і якійсь співчутливій формі робив мені допит, ввесь час намагаючись зробити мені якусь приємність чи дати пораду.

Може се вияснялось тим, що полковник П-кий був родом українець і в своєму приватному й навіть офіційному життю був чесна і правдива людина.

В кімнаті, де допитував комендант, було розкидано скрізь геть по підлозі забрані від мене книжки, брошури, літографічні і друковані, а зо всім тим переплутались розтріпані листи, також захопленої від мене переписки і трохи творів. На столі перед полковником лежав напівнадрукований і напівнаписаний мною перед арештом реферат, який власне й надав у руки влади ясний вигляд моїх потягів і бажань.

"В момент, коли тут серед нас на Україні і Росії винищується наше 'я', всіма способами викорінюється всяке українство, яке дійшло в своїх витворюваннях до того, що навіть заборонено називатися українцем, не кажучи вже про цілковите знищення наших періодичних видань, друкованого слова і громадських організацій... І в той час, разом з такою варварською розправою, тут серед нас, там на фронті й Галичині в злобутій новій країні, наші культурні вікові злобутки кинуті у вир розгнущаних зумисних руїн московсько-державної влади. Ничаються школи, народні будинки, просвітні доми. Наших людей запакуюють в тюрми, висилають на Сибір, вішають на кожнім кроці, яко нібито шпівонів. І нас, знаходячися на фронті, заставляють служити сьому, допомагати сьому злодіяцтву, з додатком до того викорінення в своїй армії всяких тіней мазепинства.

Все це дає яскравий вигляд тої дороги, яку ми повинні вибрати.

Чи може хто все се бачити, перечувати на власній шкурі й, згадавши 250-літній гніт такого ярма, сидіти мовчки чи допомагати в цьому тиранстві?!

— Так, так, підтверджував я на прочитаний мені написаний їм, протокол.

"Я яко одинична українська особа прагну до знищення царсько-московського ярма з України для її вільного національно-культурного розвитку."

— А що то за неофіти, про яких я згадував у листі до приятеля у Петроград? — питав полковник П.

Я з великою охотою розповів, що неофіт — то

є така людина, котра колись була несвідома в національному своєму розумінні, а потім зрозуміла, що вона є людиною окремого народу, поневоленого царизмом і стогнучого в ярмі національної й культурно-просвітної неволі.

— От, кажу, — якби ви, пане полковнику, в один чудовий час зрозуміли, що ви син 30-мільйонного народу і стали на шлях свідомості своєї історії і сучасних потреб свого народу, то це би було спочатку неофітством.

Тут я йому привів дещо з творів Шевченка про неофітів.

Мій допитувач, полковник П., вислухав все дуже уважно, але все ж, пройнятий піввіком своєї авторитарної служби, врешті сказав, що як я не боявся робити все те і такі мати потяги, знаючи, що за це буде безмилосердна кара на смерть...

Потім, давши мені підписати допит, зо співчуттям відпустив мене до моєї нової квартири.

Виходячи від його, я передчував, що ця людина, якій доручено слідство моє, з болем душі переживає це слідство, бачачи чисті потяги моїх бажань і правдиві ясні бажання нашого українського народу. Але царизм робив своє магнетичне ліло, і він мусив робити слідство.

Тим часом на тому допиті слідство і скінчилося.

Напевне, отой допит з моїм рефератом та листами і деякими брошурами, тепер підуть до Петрограду, щоб там на місці роз'яснити більше справу, бо їх обходило б те, чи часом не є тут яка велика організація? Тим паче, що лист той, через провокаційний донос прапорщика Вульфівса, був писаний мною до людини, котра служила в головному інтендантському штабі і яка, через свій офіцерський вплив, могла мати значення в справі загальної нашої діяльності.

Позаяк же д-ій Г-ко, до якого був адресований отой лист, кілька раз перебирав через того провокатора листи, книги та брошури, то, певна річ, — тут підознівали якусь українську конспірацію, переплутахм якої, коли взяти на увагу чутки про "Союз визволення України", дрижало все царське кодро.

В перший день арешту, я перелачавшись за долю товарища Г-ко, до якого ото був писаний лист, котрий брав велику участь у петроградській українській конспіративній організації, завдяки прихильності одного з підосвічених козаків та темноті звичайного козака, перелав записку до zostавшихся товаришів при штабі, аби вони чим приватним шляхом повідомили телеграфічно Г-ко об моїм арешті, таким чином, застерегли його переплутчим товсом і т. п.

Та зараз, коли я повернувся з допиту, я підкомзбентежився: а чи послано йому сповіщення? Частерігся він од грядущого нападу, а разом з тим і що грозить їм там, у Петрограді, організації?

Треба було, а що б не стало, повідомити ще іншим шляхом. Та й не тільки його, а всіх тих силу знайомих та однодумців які могли попастися своїми листами до мене. До речі сказати, що всі листи, які я одержував, отой приятель прап.

Вульфійус не цензурував, так що завдяки сьому, мої товариші й приятелі писали все цілком одверто. Позаяк же з часу арешту всі мої листи йшли до слідувача моєї справи, то хто писав листи, міг викритись, хто він є, й таким чином дати собою ще одну жертву в руки павуків автократії. За ті ж листи, що забрано в мене, я не боявся, позаяк у кожному з них я замазував та вирізував не бажані для нещасного випадку вирази та адреси. Значить, зараз було лише одно: повідомити всіх, щоб припинили зо мною листування.

У мене в кишені zostався лиш шматок олівця й ні клаптика паперу. До того ж і зносин з товаришами та прихильниками, котрі були тут же під боком, не мав я ніяких через строжайшу заборону не лише відвідувань, але й розмов. Та хіба думкам є загата?

Треба сповістити і кінець! У що б не стало. Але знову — як? Та вихід найшовся.

У вихідку я дістав шматок газетного паперу. Відірвавши крайок од того шматка і таким чином діставши стьожку білого паперу, я рішив, що справа піде чудово.

Треба потрібне написати й передати товаришам, а вони все зроблять. Але й тут доля не покинула мене.

Під час, коли я ходжу до виходку, мене провадять два жовніри: один спереду, другий ззаду. Часто ж буває, що коли мене провадять через двір, то товариші стоять біля своєї кімнати і позирають на мене чи то з жалем чи з пошаною, не сміючи сказати жодного слова. Бо коли б хто сказав що, то зараз би він був зарахований як співучасник і висланий або в траншеї або, чого гірше, й до суду б потягли. Отож перед такою перспективою вони були більш умірковані. До того ж і дійсних співдружників межи нами сливе не було нікого, крім несвідомих безпродуктивних, безідейних українців. Навіть було межи нами і три москаліки. Щодо останніх, то ті співчували нам вже, яко більшості, і через товариське життя та з ненависти до загального ворога дисциплінарного офіцерства — "начальства".

Так ото я й подумав: Коли буду проходити повз них, то, показавши їм перед собою, щоб не бачив задній вартовий, записку, звернену в цигарку, кинути межи ноги, а вони вже потім піднімуть, як ми пройдемо, і прочитавши її, зроблять, що я прохаю.

Надумано — зроблено. Написав на отій стьожці паперу, щоб мені положили у виходку межи папір кілька аркушів поштового паперу і хемічний олівець і потім там би дивилися ще звісток од мене.

Скрутивши її у виді цигарки, я зажадав надвір. Спереду йшов один жовнір, а позаду другий, і коли я порівнявся з товаришами, що дійсно вийшли всі з своєї канцелярії подивитися на мене і всі стояли біля свого будинку, я, показавши їм перед грудей записку, кинув під ноги. Жовнір не помітив нічого, а один з товаришів зараз же прийшов на те місце, де я пройшов, і підняв записку.

Удалося. Перед вечором того ж дня, я вже мав у виходку багато поштового паперу і олі-

вець. Радості моєї не було кінця. Одинокість і сум тюрми полегшуються. Я буду мати зносини з світом.

Але перш усього — це листи до тих приятелів і однодумців, щоб спинили своє листування до мене. І на другий день я вже поклав у наше умовлене місце купу написаних записок, листів з адресами на кожному до своїх друзів і знайомих, щоб припинили зо мною листування. Всі ці листи я прохав товаришів послати негайно приватною, не воєнною поштою з містечка, до якого було яких 150 кілометрів.

І так один план здійснений. З того дня вже мене покинув сум одинокості

Головне, я був певен, що як не через пів місяця, то трохи пізніше, доведеться ставати перед безмилосердним царським судом і від того часу прийдеться гадати про загробне життя, або, найкраще, про 20-тиліття, або вічність каторги. Але це не зворушувало в мене і йоти до якоїсь жалості будучності чи трапившогося факту. Низка ж погіблх наших діячів та непомітних одиниць в боротьбі за долю свого народу, давали мені якусь душевну насолоду без краплі страху.

І, аналізуючи свою сентиментально-нервову натуру з розумінням майбутньої опаски, мені було дивно за свій, такий тверезий, рішучий і спокійний характер в момент переживаємого часу.

І все ж час ішов якось швидко, мабуть через те, що я старався спати яко мога довше, аж доки о 12-й годині не розбуджував мене голова вагати. Принісши мені їсти, та через проходку по кімнаті з кутка в кут, міркуючи увесь час над сучасним становищем, шукаючи з його виходу; а потім через дружбу з одною істотою. (Далі буде)

ДОРОГІ ЧИТАЧІ-ПЕРЕДПЛАТНИКИ. ДРУЗІ І ПРИХИЛЬНИКИ "НОВИХ ДНІВ"!

Ми з Вами врятували і далі втримемо наш журнал "Нові дні". Усі страхи і небезпеки щодо долі журналу — уже за нами. Ніхто з нас на видаванні журналу нічого не запобив, але й з тогбами по світу не пішов — ні працівники редакції та адміністрації чи співробітники-автори, ні читачі-жертводавці та меценати. Єдиною вітхою і винагородою для нас усіх є те, що журнал маємо.

Та живе про живе й думає: і нам настала пора подумати, щоб журнал став більший розміром і багатший змістом — мав іще більше добрих статей і всіякого іншого цікавого матеріалу, що можуть забезпечити нам лише зацікавлені наші добрі автори, дописувачі. Крайня пора, отже, подумати бодай про мінімальну винагороду основному складові творців журналу, щоб редакція мала змогу і моральне право замовляти авторам статті та інший матеріал до друку. Хто не рухається вперед і не підноситься вгору, той зсувається назад і скочується на дно. Чи сміємо-ми після досягнутого спочити на лаврах? Чи даєте ви

СЛАВА НЕ ВМРЕ, НЕ ПОЛЯЖЕ...

(Зимовий Похід Армії Української Народної Республіки 1919-1920 рр.)

(Продовження з попереднього числа)

V. ВІД КАМ'ЯНЦЯ НА ПОДІЛЛІ ДО ЛЮБАРА НА ВОЛИНІ

Несподівана капітуляція команди УГА 6 листопада 1919 року поставила Уряд УНР і військо в дуже трагічну ситуацію, бо цим відкрито для армії "Юга Росії" шлях для наступу проти Армії УНР. Треба було учинити негайно евакуацію Кам'янця над Смотричем, тимчасової столиці УНР, щоб вискочити із загрози. На біду, в той момент уряд УНР не був у Кам'янці в повному складі: умер від тифу енергійний заступник прем'єра Дмитро Одрин, лікар, ще перед капітуляцією команди УГА два члени уряду — Борис Мартос (міністер фінансів) та Микола Шадлун (міністер господарства)*) виїхали до Румунії з дорученням від уряду — визво-

нам санкції не думати про живе, не думати про експансію, не пориватись уперед і вгору? (Чи пам'ятаєте слова: Уперед, хто не хоче копати?).

Якщо не даєте таких санкцій, то дозвольте промовити до вашої свідомості: прийміть наше рішення, що місяці ЖОВТЕНЬ-ЛИСТОПАД-ГРУДЕНЬ цього року оголошуються місяцями "Нових днів" — на те, щоб, з наступного року почавши, ми на реальній основі могли рухатися вперед, угору, розвивати експансію, а не задрімали і не приготували тим неминуче завмирання нашого діла.

Тож зробимо все, щоб подвоїти кількість передплатників — це ж зовсім не великий труд кожному з нас приєднати до нашого гурту хоч по одному ще новому передплатникові.

Нехай з-поміж нас виявиться більше жертводавців на розбудову журналу, а зокрема й таких меценатів. Як Ольга Мурій (500 дол.) та Іван Ваць (1.500 дол.). Пам'ятаймо, що якби не Іван Ваць та не Ольга Мурій, ми з вами могли б сісти маком — і тим вельми втішили б своїх вороженьків, а себе покрили б незавидною славою.

Не чекаючи нашого нагадування чи формального доручення, сприяйте нашій адміністрації придбати якомога більше платних оголошень від наших і не наших фірм, яких ніде ж не бракує — треба тільки мати на те добру волю і трішечки зусиль.

Сьогодні, зараз (а не завтра чи потім) — нумо до діла! Собі ж поможемо так, щоб аж лихо сміялось! Візьмемось — вивезем. Понадіємось один на одного — поставимо під сумнів і те, що маємо. До діла ж!

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ

лити паперові гроші УНР, що опинилися на румунській території в аероплані, який летів до Кам'янця з Берліну, де ті гроші друковано. Мартос і Шадлун мали завдання дістати від Румунії зброю і постачання для нашої армії.

Лишилися міністри в Кам'янці: прем'єр Ісаак Мазепа, Сергій Тимошенко (шляхи), Осип Безпалко (праця), Володимир Сальський (військо), державний секретар Левко Шрамченко, Пінхос Красний (міністер Єврейських справ), Іван Паливода (пошта), Г. Солодар (заступник міністра господарства, жидівської національності), Аполон Маршинський (заступник міністра фінансів), Іван Огієнко (міністер ісповідань), Теофан Черкаський (преса).

Довелося робити прискорену евакуацію, брати з собою, що вважалося за цінніше, ховати дещо по людях або нищити.

У той час у Кам'янці діяв Центральний Український Повстанський Комітет (ЦУПКОМ), до якого належали: Назар Петренко, Панас Феденко і Олександр Щадилів. ЦУПКОМ мав завдання координувати рух повстанців проти Денікіна по всій Україні: у нас був великий архів-листування з повстанськими організаціями, з чого було видно, що армія "Юга Росії", перед якою капітулювала команда УГА, вже "дихала на ладан". Ми залишили цей архів у певних руках у Кам'янці.

Рух поїздів на північ зі скороченим апаратом міністерств був визначений рішенням уряду на те,

*) Уважаю за свою повинність відкинути кричущу неправду, яку написав Микола Ковалевський про Миколу Шадлуна в своїй книзі "При джерелах боротьби". Ковалевський, будучи на еміграції, писав про М. Шадлуна як про "більшовицького агента" в Уряді УНР... Книга ця вийшла вже після смерті М. Ковалевського, під редакцією Спиридона М. Довгала р. 1960. Редактор пустив цей наклеп до друку, не спитавши людей, що знали Миколу Шадлуна. Син заможного землевласника з Таврії, М. Шадлун студіював у Гірничому Інституті в Петербурзі ще перед революцією 1905 року і там прилучився до українського соціал-демократичного руху. Він жертвував щедро на видання Української Соціал-демократичної Партії, що виходили під редакцією Симона Петлюри, Миколи Порша, Валентина Садовського та інших ("Вільна Україна", Петербург, 1906 р.; "Слово", Київ, 1907-1909 та ін.). За наукову працю Шадлунові надано професуру в Гірничому Інституті в Петербурзі, де його застала революція 1917 року.

Вернувшись в Україну, проф. Шадлун продовжував наукову працю і брав активну участь у політиці. На 6 з'їзді Української Соціал-демократичної

щоб у лісовій частині нашої території на Волині дати відпочинок козакам Армії УНР і втримати регулярний фронт проти "золотопогонників". Із Кам'янця через Гречани уряд із службовцями міністерств мав доїхати залізницею до Старокостянтинова на Волині. Однак на перешкоді стала пригода, про яку мені й тепер гірко згадувати.

На шляху до Старокостянтинова була Пашківська волость з малою національною свідомістю і з настроями анархістичними — мов ті "татарські люди", що в 13 столітті не хотіли коритися владі князя Данила, а визнали зверхність Орди, яка задовольнялася натуральним податком: просом і пшеницею. Пашківці не пішли на мобілізацію Армії УНР і піддавалися пропаганді агентів більшовицьких і денікінських. Як це буває у всіх народів, коли немає охорони військового майна, деякі громадяни Пашківської волости хотіли пожитися тим, що було в вагонах армії УНР на станції Климашівка. Не було відомо, що там у тій волості діялось, бо телефонний дріт від Климашівки до Гречан був перерваний. Недалеко від Гречан відбувався бій з денікінцями, і команда

Партії в Києві його обрало до Центрального Комітету Партії в січні 1919 року. Коли уряд УНР осів у Кам'янці в липні 1919 року, то Шадлуніві поручено міністерство народнього господарства. Перед від'їздом до Румунії з Б. Мартосом у листопаді 1919 року Шадлун передав мені, разом з іншими матеріалами політичного характеру, і свій щоденник, у якому були дуже цінні записи до історії нашої боротьби того часу. На жаль, це все пропало в тодішніх бурхливих подіях.

На еміграції Шадлун жив деякий час у Берліні, а від 1923 року був професором Української Господарської Академії в Подебрадах (Чехія), і читав лекції з своєї спеціальності в Любляні (Югославія) — в Гірничій високій школі. Однак його наукові інтереси не було до зреалізування на чужині, а від політичної діяльності Шадлун відійшов, подавши заяву про це до ЦК Соціал-демократичної Партії. Мені та Іс. Мазепі він казав, що хоче закінчити свої наукові праці, залишені в Петербурзі. То був час НЕПу, коли Мих. Грушевський та інші українські науковці, в надії на еволюцію більшовицького режиму, покидали еміграцію. Шадлун не складав ніяких політичних заяв на користь комуністичного режиму і провадив свою наукову працю в Петербурзі, де й помер.

Тільки буйна фантазія емігрантів могла створити легенду про небувалу "агентурну службу" проф. Шадлуна на користь більшовизму. Цій вигадці повірив М. Ковалевський і безкритично записав у своїх спогадах, а С. Довгаль не зробив нічого, щоб вияснити фактичний стан. Таким чином, кинуте тяжке очорнення на особу проф. Шадлуна — без усякої підстави. Ідучи за цією метою, треба було б назвати "більшовицькими агентами" всіх, що поїхали в добу НЕПу з еміграції на наукову працю під комуністичним режимом: професори Мих. Лозинський, Степан Рудницький, Олександр Мерклінг і багато інших.

Армії УНР не могла послати козаків у Пашківську волость, щоб завести порядок.

Щоб не гаяти часу, я з Назаром Петренком зголосився до прем'єра І. Мазепи — їхати дрезиною вночі в ту збунтовану волость, що буде, те й буде. На станції Климашівській ми переночували у патріота-телеграфіста. На ранок зійшлася рада селян з усієї волости. Перше настрої селян був до нас ворожий, але ми спокійно розказали їм, яка небезпека їм грозить від "білої Росії" і яку "програму" має Уряд УНРеспубліки. При кінці уповноважені ради Пашківської волости підписали заяву лояльності до Уряду УНРеспубліки, в якій сказано, що громадяни цієї волости ніколи не виступали, не виступають і не будуть виступати проти Уряду УНР... Так на них подіяли наші промови.

Зараз після ради ми поспішили на станцію телефонувати прем'єрові Мазепі в Гречани, що шлях на Старокостянтинів вільний. Голос з Гречан повідомив нас, що поїзди уряду недавно виїхали з Гречан на Чорний Острів — в напрямі на Волочиск.

Коли ми з бідною добралися з Климашівки на станцію Війтівці, то нас там зустріли мов воскреслих із мертвих: у Гречанах хтось пустив чутку, що нас "пашківці" повбивали... Якесь година часу вирішили долю регулярного фронту Армії УНР, бо коли б рада в Климашівці кінчилася трохи раніше, то урядові поїзди могли б рушити з Гречан на Старокостянтинів і там отаборитися разом із Штабом Армії УНР. Денікінці вже так були охляли в той час, що не могли наступати далі на захід. А так довелося їхати на підводах на Старокостянтинів і думати про продовження боротьби за УНР в інших формах.

26 листопада 1919 р. в Старокостянтинові відбулася рада з участю Головного Отамана Армії УНР С. Петлюри, членів Уряду, командирів та делегатів від козацтва. Ще діяв у той час апарат бездротового телеграфу, і був зв'язок зі світом. Члени Уряду знали зміст промови англійського прем'єра Ллойд Джорджа в парламенті. Він казав, що російські білі генерали війну програли і що треба визнати ті національні держави, що створилися на території кол. Російської імперії.

Прем'єр уряду УНР І. Мазепа, що говорив перший на раді, звернув особливу увагу на цей факт: починалася зміна в наставленні великодержав до боротьби неросійських народів за незалежність. Тому, казав Мазепа, нам треба за всяку ціну вдержатися на поверхні мілітарно й політично, а для цього треба вдержати хоч малу частину рідної землі під українською владою.

Голова Директорії УНР С. Петлюра казав на раді, що боротьба Армії УНР "створила українську націю", бо пробудила в масах народу бажання бути господарем на своїй землі. Зазначив, що Армія УНР має вирушити далі на північ, відпочити і впасти ударити на деморалізовані ватаги "білого війська", що було в стані почного розкладу.

Але в частинах Армії УНР уже ліяли в той час елементи, підіслані так званими "боротьб"стами". Вони хотіли прилучити Армію УНР до своїх невеличких повстанських груп і виступати під прапо-

ром "незалежної радянської України". То був план нереальний, бо Москва прямувала окупувати Україну своїм військом і не хотіла й чути про будь-яку незалежну Україну, навіть "радянську". Ще в жовтні 1919 року, перед наступом російської червоної армії на українську територію, відбулася нарада провідних діячів компартії (більшовиків) України в Гомелі, Білорусь, і на тій нараді ухвалено:

"Рух на південь та організація радянської влади в Україні будуть можливі тільки з допомогою регулярних військових частин (ні в якому разі не місцевого походження)". (Літопис Революції, ч. 6, Харків, 1936 р.). Українці ("місцеві") навіть у рядах червоної армії не мали довіри у більшовицьких провідників, що збиралися в похід на Україну. Однак боротьбисти наївно думали, що можуть створити українське військо на "радянській платформі", а тоді Москва визнає самостійну радянську Україну під їхньою владою. Мабуть, вони вірили облудним словам російської компартії про визнання незалежності України (Резолюція з 6. 12. 1919 р.).

За підшептами агентів з боротьбистів, що пролізли в розташування частин Армії УНР, пішли деякі "шукачі щастя" і учинили бучу в Любарі 2 грудня 1919 р. Вони захопили гроші державної скарбниці і з своїми збаламученими козаками втекли з Любара до Чуднова, де діяла група боротьбистів.

VI. ПОЛІТИЧНИЙ І СТРАТЕГІЧНИЙ ПЛАН ЗИМОВОГО ПОХОДУ

Урядові УНРеспубліки була добре відома ситуація в Україні, де діяли полки російських більшовиків, недобитки армії Денікіна, котру прозвали в народі "Грабармія", та повстанські групи під командою своїх отаманів. Найбільші надії Уряд УНР покладав на Українську Галицьку Армію, що видужувала від тифу. Командири УГА, яких залишив уряд Є. Петрушевича на Поділлі, бачили, що прийшов кінець для війська "Юга Росії". Серед старшинства і стрільців було бажання активно виступити проти всіх ворогів України. Голова Уряду УНР І. Мазепа мав наради з командирами Армії УНР, особливо з Михайлом Омеляновичем-Павленком, котрого знав ще з Січеслава, та з Юрком Тютюнником. Тютюнник був свого часу членом Центральної Ради в Києві, в політичних справах орієнтувався і з нього був досвідчений партизан, Омелянович-Павленко мав добру військову освіту (за царського режиму він був начальником старшинської школи в Одесі), і мав велику популярність серед українського вояцтва, що називало його "дідом".

Омелянович і Ю. Тютюнник зійшлися з прем'єром Мазепою на тому, що Армія УНР мусить рушити в похід, почати нову боротьбу в формах партизанських. На пропозицію прем'єра, Головний Отаман С. Петлюра та начальник штабу генерал Микола Юнаків (до революції він був професором військової академії в Петербурзі) підписали наказ про призначення командиром Армії УНР М. Омеля-

новича-Павленка, а його заступником — Ю. Тютюнника. Командир Армії УНР Василь Тютюнник занедужав на тиф і незабаром помер.

Уряд не міг послати армію УНР на дальшу боротьбу без політичних директив. У селі Чарторії (так називають його мешканці, і від того маючі стародавній український, а пізніше спольщений рід князів Чарторийських) спинилися члени Уряду УНР, покинувши Любар. Там, з доручення Уряду довелося нам (міністрові О. Безпалкові та мені) писати Універсал до Армії УНР і народу України. (Повний текст цього універсалу надрукований у моїй книжці — "Ісаак Мазепа — борець за волю України", ст. 169-171, Лондон, 1954 р.). Це текст, що зберігся в моєму архіві з того часу. Пізніше в надрукованих текстах універсалу були деякі зміни, але для історичної правди треба друкувати текст, прийнятий у Чарторії).

Універсал підписали: Голова Директорії Головний Отаман С. Петлюра, Голова Ради Міністрів І. Мазепа, Міністер Преси і Пропаганди Т. Черкаський, Заступник Міністра Народного Господарства Г. Солодар, Міністер Праці О. Безпалко, Міністер Єврейських Справ П. Грасний, Керуючий Міністерством Пошт і Телеграфів І. Ілалівода і Державний Секретар Л. Шрамченко. Дата під Універсалом була поставлена — "Любар на Волині, 2 грудня 1919 року".

В Універсалі представлено насамперед тяжку міжнародну ситуацію України, коли українську територію намагалися захопити російські "червоні" й "білі" імперіялісти, а уряди вільних держав світу помагали російським монархістам проти УНРеспубліки. Згадано і згубну політику **провідників Галицької Армії**, що передали УГА під владу Денікіна. Не було тут обвинувачення Галицької Армії, в цілому, писано тільки про **Начальну Команду Галицької Армії**, про короткозору політику **провідників Галицької Армії**. Уряд УНР в Універсалі своєму перестерігав українців перед новою більшовицькою окупацією і ствердив: **"Більшовицький комунізм на українському ґрунті не приймається"**.

Уряд УНР висловив надію на перемогу нашого народу над ворогами його незалежності та віру, що несприятлива міжнародна ситуація України зміниться на краще.

В Універсалі згадано Конференцію Партей Соціалістичного Інтернаціоналу в Люцерні 3 серпня 1919 року (Швейцарія). Конференція прийняла резолюцію на підтримку Української Народньої Республіки в її боротьбі за незалежність. На тій Конференції були делегати України: Михайло Грушевський, Борис Матюшенко та інші. Ця резолюція мала **моральну** вагу. У той час політикою великодержав керували уряди буржуазні, котрі помагали російським "білим" імперіялістам. Але соціалістичні партії Франції й Англії, хоч мали своїх послів у парламентах, не мали впливу на політику своїх урядів.

Слід тут згадати, що в 1919 році адмірал Колчак, провідник "білої армії" в Сибіру, радив командирові "армії Юга Росії" ген. Денікінові визнати всі національні держави, що були створені на території кол. Російської імперії після 1917 року, отже

й Україну. Колчак бачив силу національних рухів у боротьбі проти більшовизму. Але команда "армії Юга Росії" відкинула цю пропозицію Колчака. Особливо старався тодішній американський міністер закордонних справ Ленсінг зберегти "єдину неділимую Росію". Тому американський уряд не скоро визнав незалежні держави Прибалтики (Естонію, Латвію, Литву), а про самостійну Україну не хотів і чути.

4 грудня 1919 р. в Чарторії мені довелося оголосити цей Універсал на засіданні Ради Міністрів з участю голови Директорії С. Петлюри та делегатів від Армії УНР. Були при тому: М. Омелянович-Павленко, Василь Тютюнник, Євген Коновалець, Юрко Тютюнник, Олександр Загородський, Є. Мішковський, Андрій Долуд, Андрій Мельник, В. Трутенко. Представники війська задоволено прийняли цей Універсал, зокрема Юрко Тютюнник сказав, що той документ висловлював надії і настрої воїнства Армії УНР.

Тільки командир групи Січових Стрільців Є. Коновалець заявив, що його частина демобілізується, бо, мовляв, дальша боротьба "безвиглядна". Ці слова викликали бурхливу реакцію Омеляновича-Павленка. Він вигукнув — "зрада" — і навіть за шаблю вхопився. Але рішення Є. Коновальця покинути Армію УНР не вдалося змінити.

Для успіху нашої дальшої боротьби вихід січових стрільців із Армії УНР був тяжким ударом, бо це зменшувало наші шанси вирвати Галицьку Армію із пасивності і прилучити до спільного бою проти ворога. Більшість у групі Січових Стрільців була родом із Галичини і їх демобілізація не могла заохотити командирів УГА до боротьби разом з Армією УНР проти "білих" і "червоних" російських імперіялістів. Присутність січових стрільців у рядах Армії УНР в той час могла б збудити приспану енергію Галицької Армії, і ми спільними силами могли б негайно прогнати "Трабармію Юга Росії" до Чорного моря і укріпитися на власній території для оборони державності в формах регулярної армії.

Це не була фантазія. "Армія Юга Росії" вже втратила свою попередню бундючність і шукала зв'язку з українськими повстанцями і Армією УНР, щоб помиритися і спільними силами боротися проти більшовиків. 12 грудня 1919 року телеграфував уповноважений "Армії Юга Росії" полковник Перевалов до штабу корпусу Галицької Армії, щоб допомогти йому вступити в зв'язок з повстанцями, які діяли в районі Вінниці. (Подаю телеграму в російському оригіналі, давнім правописом):

"Первый Галицкий Корпус", Винница. Прошу не отказать сообщить в штаб Центрального Революционного Республиканского Комитета, что я уполномочен командующим войсками Новороссии для ведения переговоров с повстанцами по военным вопросам для совместной борьбы с большевиками и снабжения повстанцев боевыми материалами. Делегаты с полномочиями должны прибыть в Гнивань, куда я приеду на паровозе по получении ответа. Жмеринка, 12 декабря. Представитель Добармии полковник Перевалов." На це була відповідь від наших повстанців, щоб Добармія негайно

забиралася з України... Повстанська група зайняла Вінницю, з якої денікінці мусіли тікати.

Коли Армія УНР рушила з району Любара на схід проти "білого" війська і про рух нашої армії стало відомо денікінським командирам, то вони пробували вступити в переговори з командою Армії УНР для союзу і спільної дії проти російських більшовиків. Коли наші бойові сили проходили на початку січня 1920 р. біля Голти над Богом, то з Ольгополя були прислані листи для Команди Армії УНР. Я тоді зробив копії з тих листів і ці копії щасливо збереглися в моєму архіві. Перший лист мовою російською був такого змісту (подаю в оригіналі, давнім правописом):

"Начальникъ Ольгопольскаго отряда Добармии. 7 января 1920 г. № 0341, ст. Голта. Господинъ Командиръ! Согласно приказанію моего начальства, прошу Васъ не отказать отвѣтить на слѣдующіе вопросы: 1) Согласно ли украинское командование вступить в переговоры съ командованіемъ Юга Россіи, возглавляемымъ генераломъ Деникинымъ, о прекращеніи между этими арміями враждебныхъ дѣйствій для совместной боевой работы съ нашимъ общимъ врагомъ — коммунистами. 2) Мнѣ приказано передать просьбу, чтобы переговоры, в случаѣ благоприятнаго ихъ исхода, и будущій союзъ нашъ не обуславливался никакими политическими обѣщаніями той или другой стороны, так как политика требуетъ времени, а врагъ сейчасъ близокъ. 3) Если Вы на эти переговоры согласитесь, то будьте добры для ускоренія дѣла прислать кого-либо уполномоченнаго на переговоры на станцію Голованевскъ, Юзефполь или иную, какую Вамъ будетъ удобнѣе станцію. Какую станцію Вы выберете, благоволите сообщить, дабы я могъ установить съ Вами связь. Прошу принять увѣреніе въ моемъ къ Вамъ уваженіи. Полковникъ Поповъ." Разом з

УВАГА!

УВАГА!

ЧИТАЧІ В ТОРОНТО

ЗАМОВЛЯЙТЕ ОПАЛОВУ ОЛИВУ

В УКРАЇНСЬКІЙ ФІРМІ

**ALASKA FUEL
LIMITED**

425 Jane Street — Toronto 9

Нашим клієнтам безплатно чистимо печі
й гарантуємо безплатну цілорічну обслугову
печей.

НАШ ТЕЛЕФОН: 766-3040

чим листом, Попов прислав другий лист мовою українською:

"Пане Отамане! Додаючи до цього офіційний до Вас лист, надіюсь, що те, що мало було статись ще в Києві, але волею судьби, а головню завдяки хижакським вчинкам людської натури, не вийшло, буде мати місце зараз. Не будемо згадувати старе, не будемо розбиратися, хто винен, хто ні, бо це буде діло історії. Далеко краще, хоч і пізно, дійти до згоди. Чи не дивно, що як ті, так і другі б'ються з комуністами одночасно, але не можуть дійти до згоди між собою.

У вас є те, чого немає у нас, — прихильність людині... У нас є те, чого бракує у Вас, — військове знаряддя. Від нашої згоди ми тільки виграємо. Сам я вірю в те, що коли б ми раніше йшли в згоді, то Україна не бідувала б зараз від комуністів, а добармія в Москві прикінчила б комуністичну гидру. З пошаною полковник Попов".

Передав ці листи Попова до Команди Армії УНР учитель Х. Він передав і записку Попова до нього з датою 8 січня 1920 р. Попов писав, знаючи патріотичний настрій того учителя-українця:

"Въ случаѣ моего отступленія из Голты (на войнѣ все возможно), записка съ моимъ адресомъ будетъ доставлена Вамъ на квартиру. Въ случаѣ моего наступленія на Сѣверъ, завѣряю Васъ честнымъ словомъ, что это наступленіе будетъ направлено не противъ Петлжоровцевъ, а лишь для поддержки войскъ добарміи, находящихъся въ районѣ Адабаш-Елизаветградъ". Полковникъ Поповъ".

Як серед українських повстанців, так і в Команді Армії УНР та серед козацтва ніхто й не думав про будь-які переговори й "союз" з "армією Юга Росії", що її зненавиділо населення України. Команда УНР знала ці настрої народу і рішуче відкинула всякі переговори з Добармією.

В нарадах командирів Армії УНР у Зимовому Поході брали участь і політичні референти, котрих призначив прем'єр-міністер І. Мазепа ще в Чорторії. То були: Микола Левицький — учитель з Полтавщини, Михайло Гарасим — студент з Галичини, Лука Кизима — за освітою фельдшер, Юрій Чубук — журналіст, Василь Склиар — книговод, Василь Сovenко, Загурський і Панас Феденко. Окрім Загурського, всі інші належали до Української Соціал-демократичної Партії. Не було тут "партійної протекції": ці люди трималися ввесь час, у найтяжчі хвилини, при політичному центрі, вірили твердо, що боротьба за УНРеспубліку не скінчена, надіялися на перемогу. Прем'єр Мазепа знав їх добре і покладався на їхній досвід і витривалість.

В Універсалі Уряду УНР до війська й народу з 2 грудня 1919 року сказано: **"Правительсво не припиняє своєї діяльності"**. Але (це була воля команди Армії УНР) члени Уряду не приєдналися до війська — щоб не притягати до Армії уваги ворогів, котрі тоді особливо напосідалися б, щоб захопити політичний центр у свої руки й знищити, разом з частинами Армії. З тієї причини Армія Зимового Походу маскувалася іменем партизана Юрка Тютюнника, як "охоронним титулом".

Коли голова Уряду разом з деякими міністрами

опинився в Вінниці, де були частини Галицької Армії, то прийшов час на те, щоб приєднати Галицьку Армію до спільної акції проти окупантів України. Щасливий збіг обставин поміг наблизити цей план до здійснення: прямуючи з Михайлом Гарасимом до Липівця, де перед тим були денікінці, ми зустріли там прем'єра Мазепу, що приїхав туди, щоб побачитися з заступником командира Армії УНР Ю. Тютюнником, як було наперед умовлено. Туди ж прибули з Вінниці два члени Ініціативної Комісії для об'єднання обох українських армій під одною командою. То були — Михайло Балицький із Галичини, член Радикальної Партії, і Д. Сухенко, член Трудового Конгресу, соціал-революціонер. Сухенко і Балицький знали настрої вояків і старшин Галицької Армії і казали, що там загальна думка — виступити разом з Армією УНР, відкинувши "союз" з Добармією.

Голова Уряду вважав справу об'єднання обох армій за справу величезної ваги. Бож дійсно галицьке вояцтво потрапило в неможливу ситуацію через "малу мудрість" провідників. Негайно прем'єр Мазепа передав через Ю. Тютюнника лист до Омеляновича-Павленка, щоб прислав делегатів Армії УНР до Вінниці на переговори з представниками Галицької Армії. Я дістав доручення їхати до Вінниці для участі в переговорах делегації про злуку обох армій. Від Армії УНР прибула делегація з 4 осіб: полк. Наум Никонів-Бугрій, полк. Олександр Вишнівський, чотар Макаренко та чотар Веремієнко. Від УГАрмії в переговорах взяли участь: отаман Омелян Лисняк і чотар Дмитро Паліїв. 24 грудня 1919 року в Вінниці підписано між делегаціями обох армій договір про злуку під командою Омеляновича-Павленка. Настрій у нас був "празничковий": нарешті, вірилося, будемо мати єдиний уряд України і армію під єдиною командою! Я з великою охотою взявся писати проєкт декларації Уряду УНР у справі об'єднання українських армій. Були слова надії в тій Декларації:

"Оповідяючи громадян України про радісну подію — злуку обох українських армій під керівництвом уряду Соборної України, Народне Правительсво вірить, що віднині ніяка ворожа інтрига не розіб'є братерської єдності обох частин українського народу... Для відновлення Самостійної Соборної Української Народної Республіки українське з'єднане військо і ввесь український народ повинні вжити всі свої сили, щоб вигнати панську армію генерала Денікіна з української землі і забезпечити для себе демократичні порядки". В Декларації Уряд УНР звертався окремо до УГА:

"Галицькі вояки! Нехай не буде серед вас сумніву і зневіри! Як матері однаково шкода своїх дітей, так і наша Мати Україна не може дійти до спокою, поки ваша наймиліша вітчизна — Галицька Земля не буде вкупі з іншими землями Самостійної Соборної України".

Датована 28 грудня, ця Декларація Уряду УНР була видрукована 1 січня 1920 року в часописі "Народний Голос", котрий вийшов під моєю редакцією в Вінниці і з допомогою Мих. Балицького.

(Продовження на 27-й стор.)

БІБЛІОГРАФІЧНІ ДОВІДКИ З АНОТАЦІЯМИ

(Продовження. Див. останню порцію в ч. 256)

ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА)

Видавництво "Молодь" у Києві випускає серію поезій "Арфа" — перша книга поетів. Подаємо із серії 1969 року:

Бұлах Михайло. Голубінь. 49 стор. Народився 1938 року на Полтавщині, виховувався в дитбудинку, батьки загинули у війну. Друкувався в різних газетах і журналах.

Перевернулось небо — та в Псло!
Голуба
Голубінь.
А я на розхиллі веселку знайшов
І в косу
Заплів
Тобі.
І в очах твоїх скреснув дим —
Сум розвіявся,
Прочах.
Барви літа, неба води
На твоїх
Шелестях
Плецах.

Жолоб Світлана. Ярославна. 48 стор. Народилась 1947 р. на Черкащині. Вивчає грузинську мову. Друкуватися почала з 1960.

Тбіліський ноктюрн

Миколі Вінграновському

Сплять на кінчиках пер
індустріальні пейзажі:
горде місто у хащах кранів,
сонце падає руде...
(Стільки падає листя,
що знялися вітри
у прозорій державі садів...)

Сплять на кінчиках пер
телевежі Парижа і Києва,
спить прозора премудрість садів —
незбагнено слова проростуть...
І кричать поїзди,
так по-людськи кричать
на світанні —
поїзди і тополі
зовуть на Україну мене...

Камінчук Анатолій. Свічадо. 51 стор. Народився 1939 р. в Києві, працював у колгоспі, служив в армії. Після демобілізації співробітничав у районних газетах. З 1962 р. вчився в Київському університеті на Українському відділі філологічного факультету. Потім вчителював на Житомирщині. Тепер працює у видавництві "Радянська школа". Друкувався в газетах і журналах.

Притча про поета

Присвячується *Мікісові Теодоракісові*

А співцеві забили чопа по саме горло,
І танцювали пігмеї. Волали:
— Не буде пісні...
А пісня гучала, пісня росла крізь очі...
І тоді йому вийняли очі, а пісня бриніла
крізь пальці...
І тоді йому втяли пучки,
а пісня гриміла крізь тіло...
А коли і тіло його
розтерзали і загребли
у землю,
Крізь землю пробилась трава
І зайнялася зеленим тайнством
невмирущої
Людини з співучим серцем.

Кінзбурзький Валерій. Багряні експреси. 54 стор. Народився 1941 р. в Ніжені, закінчив філологічний факультет Київського університету. Нині відповідальний секретар Іванківської районної газети на Одещині.

"Соль" четвертої октави

Мовчи...
Не треба...
В спокою на дні
ти не збагнеш мого живого болю,
коли гортаю спогади нудні,
як вороні дієзи та бемолі.

Я згадок цих нічим не окрилю,
хто вдруге міг пройти свою дорогу?
Ти знаєш тільки те, що я люблю,
але не знаєш:
як?
чому?
для чого?

Мене до тебе доля привела
чи надто пізно, чи занадто рано.
Ридма рида бурштинова смола
на поржавілі струни фортеп'яна.
На нас на всіх —
приречення печать...
Чи не тому, одвік не знавши слави,
мої слова так жалібно звучать,
як "соль" четвертої октави?

Костецька Тамара. Полювання на зірку. 63 стор. Народився 1949 р. в Черкаській області. Друкуватися почала в 1963 р. в пресі. Працює в редакції "Молода гвардія".

Тумани зійшлися на раду

Тумани зійшлися на раду,
Гаптовані срібним обманом.
Так мало,

Так мало райдуг,
А мли на все літо стане.
А в снах, що придуть по літі,
Мій біль, як міраж, розтане.
І райдуг впаде суцвіття
Під ноги мені — мостами.
Мостами з тепла чийогось...
З любови, що в серці згадкою.
...Сягну протилежного берега
І стану для когось кладкою.

Михайлевський Антон. Червоні полігони. 47 стор.
Нар. 1943 р. в Київській області, працював на ново-
будовах, учителював, служив в армії, закінчив фа-
культет журналістики Вищого військового учили-
ща. Друкувався в пресі.

Ми так рідко пишем додому.
Кожному в світі —
тернисті путі,
А матері приходять стомлені
І довго чекають
наших листів.
А листів нема.
І під небом осени
Вітер заходить до хати
як гість,
І, побачивши сиві коси,
Ій в руки кидає
кленовий лист.

Малишко Валентина. Жувалі дитинства. 58 стор.
Нар. 1937 р. (дочка поета) в Києві. Закінчила Київ-
ський університет. Нині редактор у видавництві
"Веселка".

Каштани

Ніч прилетіла
На чорних крилах,
Місто занула
Чорним наметом.
Ніжки
Каштани малі потюпили,
Стали й шепечуть:
— Ранок, де ти?...
Сміється над нами
Потішник-вітер...
Ніч
Все чаклує
В наметі високих...
Старший
Листочками сльози вітер
І запалив
Свічки жовтоокі.

Пулинець Петро. Сонячна доля. 58 стор. Нар. 1941
року на Чернігівщині. Закінчив Ніженський педа-
гогічний інститут, відділ української мови, літера-
тури і англійської мови. Працює в редакції райо-
нної газети. Друкується в пресі.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Косач-Кривенюк Ольга. Леся Українка. Хроноло-
гія життя і творчості. Нью-Йорк, 1970. 927 стор.
Українська Вільна Академія Наук у США. Редактор
Петро Одарченко.

Це найкраща праця, яка появилася до 100-ліття

Лесі Українки. Життя і творчість Лесі Українки
подані на канві її родини, приятелів і тогочасного
українського життя. Не лише літературознавці, але
й історики мають в цій книжці "копальню золота".

Коли наша еміграція буде звітувати в нашому
Києві про свою працю, то з почуттям сповненого
обов'язку буде там мова про кілька книжок, а се-
ред них буде й праця Косач-Кривенюк Ольги.

Костенко Анатоль. Леся Українка. Київ, "Молодь",
1971. 446 стор. Життя славетних. Випуск 13. Серія
біографічних творів. Тираж 30.000.

Книжка А. Костенка доповнене перевидання 1963
року, яке вийшло під назвою "Співачка досвітніх
днів" — для середнього шкільного віку. Книжка
написана приблизно на такому ж матеріалі, як і
О. Косач-Кривенюк, — але яка велика різниця!
Книжка Кривенюк — це документи, переплетені
спогадами-коментарем авторки, писані щиро, об'єк-
тивно, тому можна мати до них повне довір'я. Ко-
стенкова книжка — це "документальна повість", ви-
гідніша для автора, бо можна надробляти фанта-
зією там, де треба дати відповідне фактичне ствер-
дження. Але книжка ця має свою вартість і в
цілому комплекті різних книжок про "лесьо-
українознавчі" проблеми вона має своє місце, куди
більше, ніж нібито спогади "друга" родини, як сам
себе величає Касян Граната.

Острик Михайло. Критичні етюди. Збірник стат-
тей. Київ, Радянський письменник, 1970. 181 стор.
25.000.

Михайло Острик народився 1927 р. в с. Михай-
лівці на Черкащині, закінчив факультет журналі-
стики, зараз працює науковим співробітником Ін-
ституту літератури АН УРСР, кандидат філологіч-
них наук. З 1951 р. регулярно друкує в газетах
і журналах рецензії на нові книги. Окремими кни-
гами вийшли різні літературно-критичні нариси.

У книзі "Критичні етюди" автор аналізує літе-
ратурну творчість і бажав визначити головні озна-
ки письменницької своєрідності А. Малишка, П.
Усенка, М. Нагнибіди. О. Гончара, К. Гордієнка, В.
Козаченка, Я. Баша, О. Донченка.

МИСТЕЦТВО

Вазарі Джорджо. Життєписи найславетніших
живописців, скульпторів та архітекторів. Київ,
"Мистецтво", 1970. 518 стор. Тираж 3.400.

Джорджо Вазарі (1511-1574) італійський живопи-
сець, архітектор і історик мистецтв. Відомий голов-
ним чином життєписами італійських художників
та як мистецтвознавець. Його життєписи мистців
вважаються першою в світі історією мистецтва
доби Відродження. Він у своїй книзі понав 161
життєпис мистців. З того вибрано 16 і вміщено у
згаданій книзі. На Україні перший раз появилися
були деякі переклади із життєписів Вазарі в 1937
році. До цієї книжки увійшли переклади з італій-
ської з 1937 року (життєписи): Верроккйо, Перу-
джіно, Леонардо да Вінчі, Рафаеля і Мікеланжело;
переклади життєписів Пізано, Бончеллескі, Чекки.
Альберті, Боттічеллі, Браманте і Тіціана зліснив
А. О. Перепада, а життєписів Чімабве, Лжотто,
Мозаччо і Донато — П. І. Соколовський. Вступна

стаття Ю. С. Асеева, упорядкували і коментарі подали Ю. С. Асеев і Л. М. Сак.

ЕТНОГРАФІЯ

Танцювальні пісні. Київ, "Наукова думка", 1970. 802 стор. Українська народна творчість. Академія наук УРСР. Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського. Упорядкували О. І. Дей і М. Г. Марченко — тексти, А. І. Гуменюк — мелодії. Тираж 11.000.

Книга відкривається зразками хоровадних пісень, що належать до календарно-обрядової поезії. Головне місце в збірці посідають пісні та танкові мелодії метелиць, гопаків, козачків, коломийок, а також мазурок, вальсів та інших танків. Вони виконуються як супровід-приспівка до відповідного танка. Окрему групу становлять коротенькі жартівливі пісні, що виконуються з пританцювкою, — т. зв. "триндички", примовки і т. д.

МОВОЗНАВСТВО

Ужевич Іоан. Граматика словенская в Парижу, 1643. Підготували до друку І. К. Білодід і Є. М. Кудрицький. Київ, "Наукова думка" 1970. XXVII + 142 (71 листок) + 172 (86 листків) + 114 стор. Серія: Пам'ятки української мови XVII ст. Тираж 5.000.

Це пам'ятка української мовознавчої науки, української літературної мови XVI-XVII ст. Її склав у 1643 році латинською мовою український студент теології Паризького університету — Сорбони — Іван Ужевич. Дати народження і смерті невідомі. Родом з Києва. Рукопис зберігається в Національній бібліотеці в Парижі. У міській бібліотеці міста Арраса, на півночі Франції, теж є автограф того ж автора, але позначений 1645 роком під подібною назвою.

Крім вступних статей з поясненнями і історією Граматики, тут уміщено фотокопію Паризького рукопису і Арраського рукопису. Паризький має 71 листків, Арраський 86. Подано також переклад паризького рукопису з латинської мови, переклад зробив доцент Житомирського педагогічного інституту Є. М. Кудрицький. Зміст рукопису, промітки, покажчик слів і граматичних форм, бібліографія становлять закінчення книжки.

Rieger Janusz. Nazwy wodne dorzecza Sanu. Wrocław-Warszawa-Kraków, Zakład Narodowy imienia Ossolinskich. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1969. 249 st. Komitet Jezykoznawstwa Polskiej Akademii Nauk. Prace onomastyczne.

Holynska-Baranowa Tatiana. Ukrainskie nazwy miesiecy na tle ogólnosłowiańskim. Wrocław-Warszawa-Kraków, Zakład Narodowy imienia Ossolinskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1969. 130 st. Komitet Jezykoznawstwa Polskiej Akademii Nauk. Prace jezykoznawcze 51.

Didiakin-Leeming Monika. Fleksja ukrainska w leksykonie Pamby Beryndy. Wrocław-Warszawa-Kraków, Zakład Narodowy imienia Ossolinskich. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1969. 122 st. Komitet Słowianoznawstwa Polskiej Akademii Nauk. Monografie Slawistyczne. 16.

Jurkowski Marian. Ukrainska terminologia hydrograficzna. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk. Za-

klad Narodowy imienia Ossolinskich. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1971. 240 st. Komitet Słowianoznawstwa Polskiej Akademii Nauk. Monografie Slawistyczne. 22.

Словник української мови. Том перший, А-В. Київ, "Наукова думка", 1970. 799 стор. Великий формат. Редакція мовознавства та словників, зав. ред. М. Л. Мандрика. Редактори тому П. Й. Горещкий, А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, Н. І. Швидка. Тираж 20.000.

Довго довелося чекати на давно запланований словник — понад чотири роки. Словник має вийти в десяти томах. Це словник тлумачного типу. Виготовили його лексикографи Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні Академії наук УРСР на базі лексичного матеріалу, вибраного з найрізноманітніших літературних, фольклорно-етнографічних та інших джерел у широких хронологічних рамках — з кінця XVIII ст. і до наших днів.

1-ий том містить 18.077 слів, не рахуючи тих, що даються як посилання.

ЕКОНОМІЯ

Русик О(мелья) І(ванович). Розвиток і зміцнення радянсько-угорського співробітництва (1945-1969). Львів, в-во Львівського університету, 1970. 204 стор. Тираж 2.200.

У монографії автор висвітлює основні форми економічного співробітництва між СРСР і Угорською Народною Республікою та іншими т. зв. соціалістичними країнами. Говориться тут про координацію народногосподарських планів, спеціалізацію і кооперування виробництва, про спільне будівництво промислових підприємств, про зовнішню торгівлю і т. д. Одне слово накинений нагляд Москви і експлуатація нею різних країн для збагачення Москви. Щоб прихилити до себе угорців, розкривається широке поле співпраці, але все коштом якоїсь країни на честь Росії, найближча до угрів є Україна, точніше Львівська і Закарпатська області. На Закарпатті тираж українських книжок і преси мінімальний, — бракує паперу, але щоб підобритися до угорців коштом українців на Закарпатті є поважний тираж угорських книжок — як шкільних підручників, так і з інших ділянок. Такого добродійства українці поза межами України, наприклад, в РСФСР, не мають, вони мають читати тільки російською мовою, а спроводити з України українську книжку вважається злочином — "націоналістичним" спротивом "соціалістичній" русифікації.

ІСТОРІЯ

РАДЯНСЬКІ ВИДАННЯ ДОКУМЕНТАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ (1917-1968). Бібліографічний покажчик. Київ, "Наукова думка", 1970. 119 стор. Академія наук УРСР. Ін-т історії. Упорядники. Л. М. Гудзенко, М. Ф. Дмитрієнко, Т. М. Шелюх. Вступна стаття М. Ф. Дмитрієнко. Відп. ред. І. О. Гуржій. Редакція історичної та археологічної літератури — Г. М. Терлецька. Тираж 850 примірників. Зміст: Вступна стаття 26 сторінок:

1. Історія України дожовтневого періоду; 2. Історія КП України; 3. УРСР у роки Великої Жовтневої соціалістичної революції та громадянської війни; 4. УРСР у період побудови соціалістичного суспільства; 5. Західноукраїнські землі з 1917 р. до возз'єднання в єдиній Українській Радянській державі; 6. УРСР у Великій Вітчизняній війні Радянського Союзу (1941-1945 рр.); 7. УРСР у післявоєнний період; 8. Таблиця видань з історії України; 9. Іменний покажчик.

Толочко П. П. ІСТОРИЧНА ТОПОГРАФІЯ СТАРОДАВНЬОГО КИЄВА. Київ, "Наукова думка", 1970. 219 стор. Академія наук УРСР. Ін-т Археології. Тираж 1500. Автор цієї монографії пробує зробити зведення розрізнених матеріалів, джерел і досліджень з історичної топографії стародавнього Києва, які є в розпорядженні сучасної історичної науки. Розділ I: Історіографія. Джерела; 2. Природно-географічне положення та історичні передумови виникнення Києва; 3. Київ VI — кінця X ст.: а) Київські поселення і городища VI-VIII ст.; б) Київ IX-X ст.; 4. Київ XI — першої половини XIII ст.: а) Верхній Київ XI-XIII ст.; б) Торговельно-ремісничі посади Києва XI-XIII ст.; в) Околиці райони стародавнього Києва XI-XIII ст. — центр Русі. Прикінцеве слово, дуже багата бібліографія. Багато ілюстрована, подано різні топографічні мапи Києва. Книжка може зацікавити як істориків фахівців, так і любителів історії України і головне Києва.

Литвиненко М. А. ДЖЕРЕЛА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ. XVII ст. Харків, Вид-во Харківського ун-ту., 1970. 204 стор. Тираж 1000.

Це спроба створити систематизовану джерелознавчу працю з історії України XVIII ст. Автор подає історію виникнення тих чи інших джерел, з'ясовує ступінь їх дослідженості та значення для вивчення історії України XVIII ст. Розділ 1. Акти державного управління: а) Законодавчі акти; б) Пам'ятники українського права; в) Матеріали Законодавчої Комісії 1767 р.; г) Документи центральних і місцевих установ; 2. Ревізії та описи: а) Компуті, ревізії, ревізькі казки; б) Генеральне слідство про маєтності; в) Рум'янецьський опис; г) Описи намісництва; г) Топографічні описи намісництва; д) Матеріали генерального межування; е) Картографічні матеріали; 3. Мемуарна та історична література: а) Мемуари; б) Історичні твори.

АРХЕОЛОГІЯ, т. XXIV. Київ, "Наукова думка", 1970. 235 стор. Академія наук УРСР. Ін-т Археології. Тираж 850 прим.

Збірник появляється двічі на рік. XXIV т. за друге півріччя 1970 року. Тут уміщені статті, публікації та повідомлення, в яких на археологічному матеріалі висвітлюються питання стародавньої історії України від кам'яного віку до епохи Київської Русі.

НАРОДНЯ ТВОРЧІСТЬ ТА ЕТНОГРАФІЯ. Орган Ін-ту мистецтвознавства, фольклору та етнології ім. М. Т. Рильського Академії наук УРСР і Міністерства культури УРСР.

Журнал виходить 6 разів на рік. Київ, "Наукова думка". В числі I за 1971 рік треба звернути особливу увагу на статті: у відділі "З нашої пошти" стаття "Українські переселенці на південному Уралі" — Володимира Хоменка. У відділі "Наш календар" — стаття "Агатагел Кримський — до 100-річчя від дня народження" Наталі Ішиної. У відділі "Статті, дослідження" — стаття Костя Гуслистою "Про буржуазно-націоналістичні перекручення у дослідженнях етногенезу українського народу". Статті і причинки є у відділі "100 років від дня народження Лесі Українки" (стор. 64-77).

МУЗИКА

Станішевський Юрій. ОБРІІ МУЗИЧНОГО ТЕАТРУ. Опера, балет, оперета на сучасній українській сцені. Київ, "Музична Україна", 1968. 202 стор. Тираж 900.

У книжці порушені теми: сучасність на оперній сцені, письменник — композитор — режисер, з багатонаціональної скарбниці, національна класика — традиції — пошуки, оперна спадщина і сучасність, проблеми і практика балетного театру, балет і сучасна тема, шляхами дерзаних і звершень, складні проблеми легкого жанру, оперета — театр шукань і врешті національні традиції і сучасна музична комедія. Прочитавши книжку ще раз, можна прийти до переконання, як дуже знушаються з української музики.

Васильківський Сергій. АЛЬБОМ. Київ, "Мистецтво", 1970. 32 стор. текст + 50 листків репродукцій. Вступна ст. Миколи Безхутрого. Текст укр. і рос. мовами. Тираж 4000.

Васильківський Сергій народився 19 жовтня 1854 р. на Харківщині в містечку Ізюмі. Вчився в Петербурзі в Академії Мистецтв, був у Берліні, а головне в Парижі. Де захопився мистецтвом барбізонців — французьких живописців минулого століття, які працювали переважно на пленарі і часом цілі картини малювали просто з натури. Він їздив до Іспанії, Італії, Англії. Картини Васильківського приймалися на виставки паризьких салонів без жюри. Такої честі у столиці мистецтв удостоювався мало хто із чужинецьких мистців.

У травні 1888 р. Васильківський повернувся на Україну. Він пішки сховався Харківщину, Полтавщину, Катеринославщину і малював не просто з природи, а серед людей. Тоді постали картини "Козачий пікет" (1888), "Козача левада" (1893), "Чумацький Ромоланівський шлях" (1902). Він був закоханий в образотворчий фольклор та народню архітектуру. Малюнки різноманітних мережив та унікальних споруд становлять значну частину серед трьох з половиною тисяч його робіт, які створені між 1880 і 1917 роками. 7 жовтня 1917 року Сергій Васильківський помер.

Трохименко Карпо. АЛЬБОМ. Київ, "Мистецтво", 1969. 22 стор. тексту. + 58 листків репродукцій. Вступна стаття Леоніла Владича. Текст укр. і рос. мовами. Тираж 3000.

Карпо Трохименко народився 25 жовтня 1885

року у селі Сушани Кагарлицького району на Київщині. Вчився в Петербурзі в Академії мистецтв. З 1933 року професор Київського державного художнього інституту. На самостійний творчий шлях вийшов Трохименко 1916 року.

Касіян Василь. ПРО МИСТЕЦТВО. Вибрані статті, друковані в пресі, рукописні матеріали доповідей, виголошених на зборах художників, з'їздах, на різних конференціях та ювілеях. В цілому вони охоплюють період від 1917 по 1970 рік. Основна частина припадає на післявоєнні часи. В цей період упродовж майже дванадцяти років В. Касіян очолював правління Спілки художників Української РСР, працював професором і завідувачем катедри Київського державного художнього інституту. Василь Касіян народився 1. І. 1896 р. в с. Микулинці в Галичині. Після першої війни жив у Празі, 1927 року переїхав на Радянську Україну.

Уманцев Ф. (едір). ТРОЇЦЬКА НАДБРАМНА ЦЕРКВА КІЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ. Київ. "Мистецтво", 1970. 216 стор. Тираж 4000.

Книжка видана на крейдяному папері. Гарно оформлена. Цікава історія Троїцької церкви, а водночас і Київської Руси. Дуже багаті і цікаві примітки, бібліографія, а текст зацікавить не лише мистецтвознавців, але й істориків. Кольорові і чорно-білі малюнки. Ця церква має першорядне значення, на відміну від інших пам'яток Київської Руси, в ній за зовнішніми нашоуваннями майже повністю збереглася первісна архітектура. Розпису Троїцької надбрамної церкви приділяється в даній книзі основна увага.

Лещенко М(икола) Н(икифорович). Класова боротьба в українському селі в епоху монополістичного капіталізму. (60-90-і роки XIX ст.). Київ, Наукова думка, 1970. 304 стор. Академія наук УРСР. Інститут історії. Тираж 2.400.

У книжці зібраний матеріал, переважно з архівів, який висвітлює аграрні відносини, становище селянства у зв'язку з реформами 60-70-их років XIX ст. Автор намагається довести, що це була класова боротьба селян. Цю класову боротьбу визначає в період 1879-1880 і в 1881-1895 рр. Потім ставиться довести діяльність соціалдемократичних організацій на селі та залучення селянства на сторону робітництва.

Подала Дарія СІЯК

ПРОФ. ЛЕВ ДОБРЯНСЬКИЙ І НЕБЕЗПЕЧНЕ ЗЕРО

На початку цього року президент Українського Конгресового Комітету в Америці проф. Лев Добрянський, виступаючи перед Українською католицькою студентською фундацією, проголосив "нову" тезу: "Радянський Союз мінус Україна — допівне зеро". Трохи пізніше стало відомо, що проф. Добрянський так назвав і один з розділів своєї останньої англійської книжки. Деяким нашим звітодавцям ця легкостворена теза так подобалась, що вони безкритично повторюють її под кожній нагоді. "Свобода", наприклад, навіть поставила цю тезу в заголовку схвальної рецензії.

А тим часом чужинці сприймають таку нашу патріотичну бомбастику цілком не так, як нам цього хотілося б. Впливовий американський "Лайбрірі джорнал" за перше квітня 1971 р. дає таку оцінку книжці Добрянського "США і радянський міт":

"Ця полеміка базована на кількох легкостворених твердженнях: Радянська Росія — погана; президент Кальвін Кулідж, який погоджувався з цим фактом, був добрий; його наступники піддалися радянському обманові; найбільше зло Москви — це поневолення України. Хоч кожне з цих тверджень можна дискутувати, тон автора такий нестриманий, а його стиль такий туманний, що можливість дискусії виключена. Як можна, наприклад, зрозуміти, що "поражка радянської імперії-колоніалізму звільнить конструктивні сили для виробництва матеріальних цінностей і американського видимого призначення, яких (сил) ще світ не бачив"? Або рівняння "СРСР мінус Україна дорівнює зеро", яке, мовляв, здивує всіх "крім радянських тоталітаристів та їх багатонаціональної кліки"? Ця книжка не має найменшої літературної чи інтелектуальної вартості".

Теза "СРСР мінус Україна дорівнює зеро" видається мені особливо безглуздою і небезпечною, а сьогодні ще й неправдивою, хоч може вона й приємно лоскоче дечії патріотичні почуття. Колиш цю тезу нишком поширювали запеклі радянські імперіялісти й цим виправдовували konieczність приналежності України до Росії. Сьогодні — великою мірою українськими руками й коштами українського капіталу — так розбудовано Сибір, Урал і Далеку Північ, що Росія може нормально жити й розвиватися й без України. Саме в цьому може й найбільший шанс України зловити незалежність чи бодай рівноправність. Проте українські політики, на мою думку, повинні вже тепер ясно усвідомити, що й після незалежності України Росія не буде жодним "зером", а буде першорядною світовою потугою й звичайно всіляко намагатиметься не допустити до того, щоб Україна стала плаштаром для будь-якої протирадянської коаліції. Як прикро, що люди калібру президента УРСР не можуть цього зрозуміти.

М. ДАЛЬНИЙ

ПЕРША УКРАЇНСЬКА ОПАЛОВА ФІРМА

FUTURE FUEL OIL LTD.

and

SERVICE STATION

24-годинна, солідна і швидка обслуговування і навіа "форнесів" безплатно.

945 Bloor Street W. — Toronto, Ontario

Office: 536-3551 — Nights: 762-9494

ЯКЩО ЖИТИ ПО - ЛЮДСЬКОМУ

(З приводу виховання української молоді в Канаді і США)

Одна молода вихователька на одній з українських осель для молоді в Канаді щиро висловила свій настроєвий сумнів: "Хто зна, чи всі ці наші зусилля виховувати молодь мають, кінець-кінцем, якесь практичне значення. Можливо — казала вона — мені корисніше б було провести літо, подорожуючи по різних країнах світу, як це роблять інші дівчата..."

Я добре розумів, що ця молода вихователька говорила так під настроєм теперішнього, штучно викликаного руху серед молоді: мовляв, подорожуй по світу, пізнавай людей і будь щасливий... Тому що її запитання було щире, висловлене після кількох років її праці в таких таборах для молоді, я відповів їй також щиро і з певністю.

— Нема найменшого сумніву, що ваша праця з ціллю виховати свідомих українців на цьому континенті є таким же благородним, як і практичним заняттям. Якщо ваш вклад у розвиток нашого суспільства зважити на терезах розвитку, якщо доцільність і цінність вашої роботи зміряти аршином людської гідності, тоді всі подорожі для особистої розваги багатьох молодих українок і українців є насправді марнотратством.

Бо що насправді дає людині саме подорожування по якійсь країні? Що привозить дана молода людина з відвідин міст Франції, Швейцарії чи Італії?... Лише туманні спогади про домівки, трохи інакше ніж тут збудовані, про трохи відмінний стиль поведінки й побутові умови людей іншої національності чи державної приналежності. Якщо тільки про таке йдеться, то все те можна нині пізнати з кольорового телебачення — навіть з кращими наслідками. А втім, всі ці спостереження можна зробити пізніше, коли молода людина вже стоятиме на власних ногах і зможе пов'язати приємне з практичним.

На практиці лише дуже мало хто з молоді збагачує свої знання подорожуванням. А щодо молодих українців, то вони з подорожей по чужих країнах здебільшого повертаються з посиленим почуттям своєї неповноцінності: їм часто здається, що українство стоїть на порівняно нижчому рівні, не вартому бути пошанованим. Таким чином, наші молоді мандрівники по країнах світу неопитноно скочуються на службу божої снобізму — вони, пересічні туристи, хочуть зрівнятися з сусідами і сказати: "І ми там були, і ми це бачили, і ми там їли і пили те саме, що вони..."

Тому всякі розмови і хвастощі так званим пізнанням людства є самообманом, облудою. Тим часом українське суспільство поза межами України є само в собі частиною людства, воно потребує уваги молодих і старих, потребує підтримки для самозбереження — бо його переслідують різні сили, ідеології та асиміляційні зазіхання. Для нас, отже, цінна кожна молода лю-

дина, що може якусь частину свого літнього часу віддати вихованню юнацтва.

Це вдячна робота: вона дає велике моральне задоволення кожному щирому працівникові. Вже по двох тижнях праці в молодечому таборі вихователь та вихователька можуть помітити, як вони вплинули на мислення групки хлопців та дівчат — як вони спрямували їх до українства, до гідного пошани суспільства, що має свою культурну базу в українській нації. Я сказав би: ті вихователі по суті допомагають творити нову українську людину; вони будують, а не руйнують; вони роблять щось конструктивне, а не лише дбають про свою особисту розвагу. Бож про розвагу уміють дбати й звірі та птахи. Людина не сміє обмежитися лише дозволенням, бо чим вона тоді відрізнятиметься від мавп чи дельфінів, які — попри корм — визнають лише розвагу.

Ті, що подорожують лише для розваги, віддають перевагу саме цьому примітивному інстинктові: хочуть позбутися будь-яких обов'язків — утекти від себе самих. На тих інстинктах грають бізнесові підприємства: туристські компанії, авіалінії, залізничні й автобусові лінії, уряди країн, що потребують закордонної валюти. Якщо хтось відмовляється від громадської праці вліті, бо хоче подорожувати по світу, "як це роблять інші", той звичайно є себелюбцем примітивного зразка.

Тапас Шевченко найбільше боявся можливості знизитися до рівня таких людей. Він молив Бога не дати йому "гнилою колодою по світі валятися", бо він хотів "жити і людей любити". В його і в нашому випадках — *жити* означає діяти, а не лише відпочивати і розважатись. *Людей любити* — означає віддати причаймні частину свого часу і труп на потреби перепевсім українських людей; особливо тих найменших, які потребують провілних зіпок на своєму шляху по українства. А такі, що потребують, є і в Україні, і поза її межами.

На шастя, там і тут є молоді українці й українки, які розуміють це прекрасно і намагаються виконати свою місію, як можуть. Цього літа (1971 р.) я зблизька приглянувся до праці кількох вихователок і вихователів під час новарпкого таборування в пластовій оселі "Батурин" коло Монреалю. Керівниками табору (почат пів сотні хлопців та лізчат) були досвідчені вихователі: пані Олена Марія з Монреалю та Ігор Рак з Астонії, що коло Нью-Йорку. Разом з ними працювали дві виховательки з Торонто — панна Зеня Куппета і панна Христя Ковалик: їмими помічниками були молодші пластовики з Монреалю: Наташка Стріленська і Марта-Ларія Олійник. У хлоп'ячому відділі помічниками вихователів були: Роман Драчжеський і Петро Кравчук. Пані Оксана Сербин з Монреалю ре-

рувала мистецько-творчими заняттями таборів.

Без перебільшення можна сказати: це був досі один з найуспішніше проведених новацьких таборів у всіх відношеннях — організаційному, виховному та мистецько-творчому. Але що мене втішило найбільше, то це ідейно насліджений ентузіазм вихователів і виховательок: вони були незвичайно добре підготовані до цієї роботи і старались зробити найприємнішим двотижнєве перебування юнаків в українському середовищі. А дві торонтонські виховательки повернулися до Торонто, щоб негайно знову розпочати працю в пластовому таборі в Грефтоні з іще більшою кількістю новачок. Отже, ми бачили одну групу молодих людей, що живуть потребою виховувати український доріст.

Таких як вони напевно є більше в нас по різних центрах. Є вони в Пласті, є вони в ОДУМі, є в

СУМі, в МУНі і СУМКу. Завдяки таким ідейним молодим людям українська етнічна група живе повнокровним життям серед чужомовного океану, розвивається і не занепадає, хоч як нам того бажають наші недруги. Немає такої платні, якою можна б було винагородити труд молодих ідеалістів на ниві, що є найважливішою, а водночас і найменше забезпеченою.

Тому нехай хоч це скромне слово, сказане публічно, буде для всіх українських вихователів і виховательок доказом того, що наше організоване суспільство бачить і цінить їхню роботу. Скажімо ж їм щиро і відверто: не піддавайтесь ані власним сумнівам, ані підшептам тих, які знають лише свої примітивні потреби жити без ідеалів. Завдяки своїй скромній діяльності серед української громади, що вас потребує, ви живете повноцінним життям і заслужено зветесь іменем — *Людина. Українська Людина.*

ІЗ ХРОНІКИ ПОТОЧНИХ ПОДІЙ

М. ДАЛЬНИЙ

“ГОМІН” І ВІДГОМІН

Нашим читачам відомо, як ставився “Гомін України” до одного зі своїх основників — до Петра Кузьмича Волиняка та до “Нових днів”. Мабуть, не буде перебільшенням сказати, що постійні жовчні гомонівські пасквілі чималою мірою спричинились до того, що Петра Кузьмича так рано не стало серед живих. Проте його передчасна смерть не зупинила редакторів “Гомону України” від того, до чого вони звикли. Безвідповідальні наклепи й напади на покійного й на “Нові дні” систематично ведуться й далі з такою люттю, немов би від цього й справді залежить доля України. Веде ці напади переважно “спец” від “східняцьких” і православних справ, який воліє ховатися під криптонімом (ІВ).

В нотатці “Що кому належиться?” “Гомін України” від 20 лютого 1971 пише:

“Врешті — кажуть, що про померлих говорить добре або нічого. При нагоді замовленої панахиди в річницю смерті бл. п. Петра Волиняка говорилося в церкві багато доброго на адресу померлого. Видно так треба було говорити з уваги на Христову науку. Та сумніваємось, чи треба було організаторам панахиди слати групку, переважно, молодих одумівців у мундирах з прапорами, щоб асистували в часі панахиди.

Чи не сліпші були завваги людей такі в першій: як же буде з відзначенням роковин от. Симона Петлюри? Панахида, слово, прапори? Чи думали про це організатори панахиди?

На нашу думку, ієрархію вартостей треба зберігати навіть у формальних справах, віддаючи кожному те, що йому належиться”.

Автор цих рядків не належить до прихильників щорічних панахид, хоч уважає, що відзначати круглі річниці наших визначних людей якось таки потрібно. Але річ не в тому. Річ у тому, що редактори “Гомону України”, які обороняють “ієрархію вартостей” і протестують проти участі одумівців “у мундирах з прапорами” в панахиді по П. К. Волинякові, ніколи не запротестували в ім'я тієї ж ієрархії проти участі умундированої сумівської молоді з прапорами в панахиді по Степанові Бандері. Бандера був головою однієї української партії. Волиняк був заступником голови іншої української партії. Чому ж міряти їх різними мірками?

У цій же нотатці, згадуючи велелюдне віче в залі під собором Української Православної Церкви в Торонто, на якому виступали провідні діячі УРДП — Федію Гаєнко з Німеччини й Віталій Бендер з Англії, “Гомін України” також не міг стриматись від колючої шпильки:

“Одначе нам видається, що зала катедри не повинна бути місцем для партійно-політичного віча. Це, на нашу думку, приниже повагу катедри... Залишаємо також на боці питання, чи годиться в церкві вітати партійно-політичних діячів з висловами на їх адресу найкращих побажань.”

За логікою редакторів “ГУ” виходить, що залі при наших церквах можуть бути місцем для танців, пиятик, бінго, базарів та всяких інших комерційних і розвагових підприємств, тільки — борони. Боже, — не для українських партійно-політичних віч, якщо ці віча не апробовані бан-

дерівцями. Це правда, що наше партійно-політичне життя дуже далеке від ідеалів, але те, що середовище "Гомону" аж такої низької думки про нього, — для нас таки несподіванка.

У числі від 17 липня ц.р. "Гомін України" вмістив довгу погромну статтю проти "Нових днів" під багатомовним заголовком — "А де Мороз?" У цій горе-патріотичній статті читаємо, між іншим, і таке:

"Ми поставили питання "Де В. Мороз?" тому, що саме в квітні ц.р. українці, особливо молоді у вільному світі, переводили акцію в обороні В. Мороза. "Нові дні" за квітень про це не згадують ані словом... Лиш московські наймити: комуністи-прогресисти, різного роду москвофіли, порожевільні советофіли, що готові на спідю з УССР — "нашою державою", промовчують акцію... У них немає симпатії до тих, що ведуть визвольну боротьбу, себто, до самостійників-націоналістів".

Ну й як можна мати симпатію до таких "самостійників-націоналістів", у яких не лишилося ані крихітки людської совісті? Ведете визвольну боротьбу, панове гомонівці, то й ведіть її. "Нові дні" не заважають вам здивувати світ навіть атентатом на Брежнєва, Підгорного чи бодай на тих дрібних московських наймитів, які виносять нелюдські присуди невинним Морозам та іншим українським патріотам на Батьківщині. Але ж за 25 років вашого сидіння на еміграції справжнім ворогам української незалежності від ваших "акцій" і волосинка з голови не впала, а ось не одного вже українського патріота в Україні і за кордоном ви змусили вашими "акціями" замовкнути.

Це правда, що в квітневому числі "Нових днів" немає згадки про Валентина Мороза, як немає згадки і про сотні інших актуальних справ, що про них читачі "Нових днів" повинні б знати. Але ж наш журнал не тижневик, а малого формату місячник і просто не має змоги інформувати про все. Крім того, редактори "Нових днів" заробляють на прожиток іншою працею, не дістають редакторських платень, як їх "колеги" з "Гомону України", тому їй не можуть реагувати на всі актуальні події своєчасно. Достить вицеппна інформація про акцію в обороні В. Мороза та інших засуджених і засланих в СРСР була в черговому числі "Нових днів", але пан Іван з "Гомону України" волів її "не бачити", бо тоді таки ніяково було б утовкмачувати бідним гомонівським читачам, що й "Нові дні" належать до табору "порожевілих советофілів". То інша річ, чи наша нерозважна "оборона" засуджених і засланих українських патріотів справді обороняє їх, чи тільки їм шкодить.

Дуже обурює редакторів "Гомону України" й те, що ми помістили на обкладинці квітневого числа фото одного з найвидатніших сучасних українських артистів-співаків — Дмитра Гнатюка, який саме тоді гастролював у Канаді. У "Вістях з України" сам Гнатюк скаржиться, що ще кілька місяців тому наша "націоналістична" преса робила з нього "героя", який нібито загинув за українську справу в Варшаві. Сьогодні для

них Гнатюк тільки "член КПУ і секретар комуністичної ячейки мистців у Києві", отже — "московський наймит", проти якого треба влаштувати "визвольні" демонстрації. На Україні зараз маємо понад два мільйони членів КПУ та понад чотири мільйони комсомольців, які активно діють в УРСР. Для порівняння нагадаємо, що в 1918 р. на Україні було всього 20 тисяч членів КПУ, з них тільки біля 3.500 українців, а комсомольців не було взагалі. При чому, значна більшість нинішніх членів КПУ — це вже не фанатичні малограмотні комнезамники, а кращі спеціалісти на ниві культури, науки і техніки. Тільки дуже обмежені люди або справжні московські агенти можуть усіх їх без розбору списувати в московський табір або підготовляти їм (мільйонам!) криваву варфоломіївську купіль! Ми знаємо добре, чим кінчиться така "визвольна акція", тому й далі всіляко виступатимемо проти підбурювачів до української громадянської війни — байдуже, які ярлики нам чіплятимуть ортодоксальні торонтонські чи мюнхенські "націоналісти".

Ніхто не заперечує, що КПУ в цілому є й досі ще слухняною агентурою московського імперіалізму на Україні, але тільки політичні сліпці можуть не бачити, що за тамтешніх обставин тільки через КПУ ще можна боронити з якимсь успіхом інтереси українського народу, бодай частково так, як боронять компартії сателітних країн національні інтереси своїх народів. Це правда, що в КПУ і сьогодні є чимало злочинного й вислужницького елементу, яким послуговуються московські імперіалісти. Але зі злочинцями у відповідний час упорасться український незалежний суд, а вислужники служитимуть справжній державі українського народу не гірше, ніж сьогодні служать своїм хлібодавцям.

"Гомін України" невдоволений тим, що М. Гава не поставив у своїм інтерв'ю в квітневому числі "Нових днів" усіх крапок над "і" й висловив свою не надто приємну для нас думку про русифікацію на Україні. Можна не згоджуватись з деякими твердженнями М. Гава, але закидати йому "хитро-мудре просудвання советчини", як це робить "Гомін України", — це ж і є советчина найгіршої марки.

У тому ж числі "ГУ" той же спец-редактор помістив ще й довгу довжелезну статтю п. з. "Тарабанщина". Натарабанивши в ній про все і про все, він пише в кінці таке: "А пам'ятаймо, що розагітовані маси народу зовсім чи майже зовсім не підтримували вряду Української Центральної Ради, а пішли радше за агіткою більшовиків".

Це вже тяжчий і ще менш справедливий закид несвідомим українським масам, аніж закид Гава в справі русифікації. Чи маємо на цій підставі обвинувачувати "Гомін України" також у просудванні "доброї пумки" про СРСР? До "Нових днів" у своїй "Тарабанщині" гомонівський редактор вивав таку долю журналістичної етики:

"Або випадок, коли людина пиктиває себе псевдонімом і перевертє інтерв'ю з власною жікною, яка їздила в Україну, а повернувшись,

плете купу дурниць і "Нові дні" ці нісенітницї друкують..."

Де і коли друкувалось у "Нових днях" інтерв'ю з будь-якою жінкою, яка їздила в Україну? Чи не міг "Гомін України" зацитувати з цієї "купи дурниць і нісенітниць" бодай кілька рядків для підтвердження своєї провокації? Кажемо — провокації, бо редактори "ГУ" чей же не мали на увазі єдиної на цю тему статті (не інтерв'ю) А. Мушинської, яка (стаття) саме й була реакцією на ті дурниці, що їх виписують деякі відвідувачі України, твердячи, що в Києві не можна порозумітись українською мовою, отже треба вживати російської чи англійської.

Зрештою, для середовища "Гомону" всі ті, що відвідують Україну чи приїжджають звідтіля, — це "московські агенти", "шашелі, які... підточують сили народу. А ми... нічого, не треба шкодити людині, хай собі живе" — так вигукує гомонівський редактор. Як бачите, це вже одвертий заклик не до морального, а до фізичного терору проти всіх українців, які намагаються після довголітньої повної ізоляції відновити бодай мінімальні живі зв'язки зі своїм народом. Сотні тисяч польських політичних емігрантів відвідують щорічно комуністичну Польщу, чимало угорських протикомуністичних повстанців відвідують Угорщину — і ніхто, здається, не робить їх агентами, не відкриває зайвого внутрішнього фронту й не закликає винищувати.

Тільки у нас є люди, які не підточили, а — через свою безмежну простоту — руками ворога скосили найкращу і найсвідомішу частину народу чверть століття тому і які знову "готові" послати в московську м'ясорубку нове покоління (якщо б воно їх тільки послуhalo), — та ще мають відвагу ставати в позу прокурорів і звинувачувати в національній зраді всіх, хто справу визволення України розуміє трохи інакше, ніж вони.

В СРСР неможлива далекоюсяжна демократизація, а тим більше зміна режиму — без сильного й тривалого тиску з боку невдоволених народніх мас, в тому числі й більшості чесніших членів КПРС і комсомолу. Не виключене, що незалежності України не можна буде вибороти без ще однієї російсько-української війни. Тому чимало провідних українських людей, там і тут, уже сьогодні дбають про те, щоб у цій боротьбі якнайбільше членів КПУ, комсомолу та й мільйони національних меншостей стали активно по українському боці. Могли б дещо робити в цьому напрямі й діячі з середовища "Гомону України", якби вони спромоглися підвестись понад свої вузькопартійні й класові інтереси. Бо лиш піднявшись вище, можна бачити справжнього, а не уявного ворога української незалежності й відповідно діяти.

Якщо Ваш сусід чи приятель або знайомий не має "Нових днів", нагадайте йому і допоможіть йому приєднатись до нашого гурту читачів.

Пам'яті Віри Бабенко

(В 50-у річницю героїської смерті)

Уважаю за свій національний обов'язок розповісти про Віру Бабенку так, як я її знав, так, як вона, героїня, залишилася і живе в моїй пам'яті, хоч і минуло 54 роки. Тоді, восени 1917 р., на Запоріжжі, чи міг я думати, що на мою долю випаде писати спогад далеко-далеко від того Запоріжжя, аж за океаном, у Торонто.

Довелося мені разом з нею вчитися в тій самій українській Весело-Тернівській гімназії Верхньодніпровського повіту на Катеринославщині, ба більше — вчитися в тій самій класі 6-7-й, від жовтня 1917 р. аж до 19 січня 1919 р. Гімназія була мішана, містилася в колишній Харинській економії, мала понад 20 викладачів і понад 400 учнів.

Була вона уважна і серйозна, як на її роки, слухала лекції з великим зацікавленням, особливо глибоко патріотичні виклади І. М. Прохоренка. Про ті часи в мене залишилися якнайприємніші спогади. Я ніколи не забуду надхненних лекцій Прохоренка, його голос і дотепер брешуть у моїх ушах.

Віра Бабенко сиділа на першій лавці з Надією Киць із П'ятихаток. Віра була завжди чисто одягнена, вродлива, середнього росту, з великими допитливими очима. З надхненням і зворушливо декламувала вона Шевченкові поезії, мала гарний голос, співала в гімназійному хорі. На різдвяні свята її атестовано: "Поведінка зразкова, успішність відмінна".

У грудні 1917 р. на станції Калачевська біля каси (тоді було так, де натовп — там і мітинг), я вперше почув, як вона гідно давала відсіч російській і малоросійській пропаганді...

Незабутній епізод назавжди залишився в моїй пам'яті. Січень. Гімназійна зала. Стояв цілий збір учнів, учителів, директор. Збоку гімназійний хор. Біля самого керівника хору В. П.... — кращі співаки: Віра, Надія Киць, Настя Бень, Маруся Осауленко. Директор гімназії Литвин читав IV-ий Універсал Української Центральної Ради. Яюсь особливо звучали слова правди, слова надії... "Віднині Українська Народня Республіка стає вільною, ні від кого незалежною, суверенною Державою Українського Народу..."

Надійшов неспокійний 1918 рік. Червона гвардія перед утечею ще більше лютувала, погрожуючи розігнати гімназію і постріляти вчителів. Шевченківські роковини відкладено з огляду на тривожні і лічені дні більшовицького свавілля. Віра Бабенко проявила велику хоробрість, вона разом з іншими гімназистами вечорами прибила до телеграфних стовпів листівки-заклики.

Червона гвардія з її місцевим ватажком Запорожним у другій половині березня панічно відступала, тікаючи на схід. Гімназія й населення Веселич Тернів в кінці березня святкували роковини Шевченка. Зала була переповнена. Виступав гімназійний хор з добре виконуваними піснями. З доповіддю про Шевченка виступала мо-

лода, квітуча, життєрадісна гімназистка — Віра Бабенко.

Час швидко минав. Настали літні вакації. Прошались, роз'їхались в різні закутки України... Було їх сімнадцять, молодих хлопців-гімназистів. 19 січня 1919 року востаннє виходили озброєні з Веселих Тернів під мокрим снігом, співаючи. Ішли на роз'їзд Терни. Паротяг сичав, випускаючи білу пару, спинився на роз'їзді. Юнаки зі своїми клунками повскакували у вагон. Замаєли жовтоблакітні прапори, замахали в повітрі білі хустини. Біля вагону — учні гімназії, всі знайомі, наче рідні. Віра промовляла до гурту, до нас долітали окремі її слова: "Будьте мужні! До побачення! Ми з вами ще зустрінемося!..." "Ще не вмерла Україна" — розлігся спів і заглушив гурт вагонів.

Та найгероїчніший подвиг українська Жанна д'Арк — Віра Бабенко — завершила на початку 1921 року. Як зв'язкова Повстанського штабу Катеринославщини, переборюючи неймовірні труднощі, пройшла вона щойно окуповану більшовиками Україну, обставлену всевладним чека, виконала, як повстанець, завдання перед урядом Української Народньої Республіки в Тарнові (Польща), побачившись навіть із самим Головним Отаманом Симоном Петлюрою, і щасливо повернулася назад, також з відповідним дорученням, пройшовши зимою в дуже небезпечних умовах близько двох тисяч кілометрів. Імовірний маршрут: Катеринослав — Київ — Житомир — Львів — Сянік — Новий Санч — Криниця — Тарнів. Ніхто із зв'язкових не повернувся, а вона повернулася, пов'язавшись із Центральним Повстанським Штабом у Києві, з поетом Грицьком Чупринкою, готуючи на серпень 1921 р. Всенароднє Повстання на Україні проти московського комуністичного поневолення.

...Ранньою весною 1922 р., повертаючись із Києва в Донбас, я спинився на станції П'ятихатки і розшукав Надію Киць, колишню ученицю Тернівської гімназії. Вона мені коротко розповіла про героїчні вчинки Віри Бабенко і мученицьку смерть її та інших. Повертаючись під враженням щойно почутого, я все думав, що її світло (ідеали Віри) в темряві світяться.

І. ГОРИШНІЙ

АФОРИЗМИ

Іспити лякають навіть добре підготовлену людину, бо найдурніший може запитати більше, ніж найрозумніший відповісти.

У житті хіть-не-хіть доводиться рахуватися з дурнями, так само як на полі бою — з ворогом, котрий має чисельну перевагу. (Б. Шов)

Дурнів не поливають: вони ростуть самі.

(Оскар Уайльд)

Тільки-но дурень похвалить нас — він уже не здається таким дурним.

(Ларошфюко)

Дурень шукає щастя віддалік, мудрий вирощує його поруч.

(Оппенгейм)

"НОВІ ДНІ", жовтень, 1971

Володимир ФЕДИНИШИНЕЦЬ

Володимир Федидишинець народився на Верховині. Йому щойно минуло 27 років. Живе і працює в Ужгороді. У періодичній українській радянській пресі надруковано низку його віршів і критичних розвідок.

РЕД.

БАЛАДА ПРО МОЮ ВЕНЕРУ

Вона напнула батькового лука,
Та чатував пірат із-за спини.
...Мойй Венері відломили руки
І вивезли навек до чужини.

До сліпоти не власної охочі,
Охочі інших поселити в млі,
Мойй Венері видовбали очі
І так повезли із рідної землі.

Вона втекла, але її спіймали,
Допитували довго —
"Ну!" і "Ну!".

Мойй Венері ноги поламали
І так поволокли на чужину.

Вона пішла від мене в Роксолані,
У Катерині, зболеній украй.
Вона пішла, і проростали рани
Із піснею Мариньонки Чурай.

ОВЕЧІ ХМАРИ

...А на трембіті погусті —
Свята буденність у Карпатах.
Стоять кошари. Як сади.
У цвіті білому — ягнята.

Як свіжий сніг, овечий сир
Паде в мальовану тарілку.
Вівчарик — краю рідний син —
Трембітою цілує гірку...

"Україна", 1971

Об'єднання Українських Письменників

"СЛОВО"

Докія Гуменна

РОДИННИЙ АЛЬБОМ

Есей

Пошукай, Людино, де твоє коріння, — запрошує "Родинний альбом", розкішно ілюстрований 570-ма зразками творчості наших дальших, ближчих і найближчих родичів.

Тверда оправа. 352 стор. Ціна — 6.00 дол.
Замовлення й оплату слати на адресу:
D. Humenna, c/o The Ukrainian Academy of Arts
and Science in the U.S. Inc., 206 — 100-th Street
New York, N. Y., 10025, U.S.A.

УКРАЇНА В НАЙДАВНІШІ ЧАСИ

(Початки людської культури на Україні)

(Продовження. Див. початок у ч. 256)

Середня доба кам'яного віку — мезоліт припадає на час після останнього зледеніння в Європі. Тепер на землях України складається цілком своєрідний тип людської культури поряд із своєрідним типом культури на той час на просторах Західної Європи. Для Європи типова відмінність і людського типу — там розселяється нащадок **неардентальської** людини, а на землях України розселяється **нащадок кроманьйольської або оріньяцької** людини. Коли згадати ще давнішого пітекантропа, то тип нащадків його лишається показовим для азійсько-африканських просторів. І хоч гуртки пітекантропа пізнішого формування проникли були через Кавказ та Балкани на землі України в добу мусьєрську, але вони були витиснені господарями української землі — культурно вищою та рухливішою людиною **оріньяцької формації**. Таким чином, для **України на цей час стає типовою людина мізенської культури, нащадок оріньяцького типу людини — найдавніший предок слов'янина**. Для Європи на той час устійнюється тип людини так званої терденуазької культури (назва від села у Франції, де виявлено стоянку людини цього типу).

Мезолітична людина на Україні має вигляд високорослої, світловолосої і з голубими очима, з добре уформованим черепом та добре збудованої фізично.

У пізніший час мезоліту **появляється землеробство** на землях України. Цим і відзначається культура мезоліту на Україні — початками хліборобської культури. Початково це був ручний обробіток землі мотикою у малих обсягах, а мисливство та рибальство лишаються ще панівними. Тепер уже відоме ганчарство — виробляється глиняний посуд способом ліплення, ще без плоского дна, тож стіл ще невідомий. Однак поява посуду свідчить про **вживання вареної їжі**, про зростання та зміцнення родинних зв'язків. **Відомий уже обмін** з Кавказом та Надбалтикою розвивається далі, хоча не приносить новіших предметів обміну — досі йде те саме вулканічне скло, вживане на мікролітичне знаряддя, бурштин — на прикраси.

У розвитку мистецтва приходить також новий етап — **початок наскельного малювання**. Мальовані тварини способом витирання углиблених ліній у камені, деякі фарбовані червоною охрою. Почавшись з кінця палеоліту, цей

вид мистецтва перетривав наступні доби — мезоліт, неоліт і до бронзового віку.

Стоянки цієї доби виявлені в західній частині України, на Волині та в інших місцях.

Неоліт належить до геологічної сучасності. Після сухого вітряного підсоння мезолітної доби почався період дощів, що приніс вологе тепле атлантийське підсоння, розріст лісів, поширення боліт, розлив рік; повноводні ріки перетяли терен, пересування утруднюється, досі рухливі роди мисливців остаточно осідають. А зміни в природі, змінивши спосіб життя та господарювання, привели й до змін у духовному та культурному житті. Неолітична людина утривалює перші форми осілого громадського життя. **Виникають родові селища** з великим гуртуванням хат-осель, біля них виникають погребіща з утриваленим похоронним звичаєм та обрядом.

Господарство стає хліборобським та скотарським. Розкопками тогочасних ямних поховань виявлено рештки зерна проса, та кісток вівці. Плекали тоді вже ячмінь і пшеницю. Готували до засіву землю ще палицею та кам'яною або роговою мотикою. Жали мікролітним серпом або костяним. Мололи зерно на зернотерках з лінійним руханням верхнього каменя. Із збирача **людина стає виробником** засобів існування, вона стає продуцентом. Це вже великий революційного значення прогрес.

Людина тепер може продукувати запаси харчів. А цей чинник витворює ще більшої ваги переворот у тогочасних людських відносинах. Коли виникають запаси, нагромадження продуктів людської праці, то вони мають комусь належати — і породжується таке явище, як **ВЛАСНІСТЬ**, привласнення, а на її базі появляється людина-господар.

Плекаючи збіжжя та скотину, людина покорує природу, ставить природу на службу своїм життєвим потребам. Така людина стає більше незалежною і від самої природи і від людського оточення. Так починається ще одна нова ера в історії людства — **виробництво, власність, родина**.

Житло тепер стає тривким і осілим. Житлобудування зовсім змінилося — оселі стають сталими, це своєрідний тип хати-мазанки, плетеної з хмизу та обмазаної з обох сторін глиною. Хата разом з вогнем утривалює осіле життя — і твориться родина. Вона виділяється з роду-племени, що досі був матріархальним. З розподілом праці між статями — чоловіком

Місто Стольне Козацьке

На Чигиринській землі відбувалися видатні події різних епох від скитських часів (2-3 тис. років тому) до Другої світової війни. На цій землі формувалося славне українське козац-

та жінкою, з висуненням чоловіка на провідну роль у нових умовах господарювання та осілого життя — утривалюється споріднений рід довкола батька — патріархат. На час формування сім'ї та початків власності, патріархат починає розкладатися. І чинниками, що його розкладають, є поява людини-господаря, людини виробника, людини сім'янина.

У кераміці також настають зміни — **поява стола приносить посуд з плоским дном**; стіл і плоскодонний посуд — ще одні атрибути родини-сім'ї: зростає родинна згуртованість, **у звичай входить культ сім'ї**. Поряд меншого розміру посуду для страви виробляється великий посуд для зберігання харчових запасів, збіжжя тощо. Посуд ще ліплений, ганчарного кола в неоліті не знали, воно з'являється досить пізно — у вік бронзи.

Крім палення посуду знаменним на цей час є **розмальовування** його, що витворює цілий комплекс культурного типу. Орнаментація посуду стає найважливішим видом тогочасного мистецтва. Досліди дактилоскопів показали, що це мистецтво, як і витвори кераміки взагалі, є витвором генія жінки. Творений на посуді орнамент, як припускають учені, був не лише естетичним витвором, але й ритуально-культовим.

Кожне плем'я-рід виробляє власний стиль орнаментації. За типом такої орнаментики, що є атрибутом і духовним, а не лише матеріальним, визначаються окремі неолітичні культури племен.

Тепер почалося ткацтво — ще один визначний витвір роду-родини. Кам'яне знаряддя стає шліфоване, розвивається обмін, твориться видобувний промисел — копання кремению на знаряддя праці.

Доба неоліту триває десь від 5000 років до Христа аж до 1800 років — до появи бронзової доби. Ознакою цієї доби в Україні є **великий терен з великою кількістю населення**. Це було передумовою широкого різноманітного культурного розвитку. Тому в цю добу виявляємо багато локальних відмін культурних типів. Комплекс цих культурних типів і творить загальний образ культури тогочасного українського населення. Це культура родів-племен, що стане початком для культури прийдешніх хліборобських родів-племен. (Далі буде)

тво. Місто Чигирин довгий час стояло на самій межі з Диким полем, звідки татарські орди й турецькі полчища нападали на українські землі. Боротьба козаків з турецько-татарською навалою мала загально-європейське значення.

Чигирин був також одним із центрів у часи Хмельниччини, він став не тільки резиденцією гетьмана, а й фактичною столицею України. У той час до Чигирини були прикуті погляди володарів багатьох європейських держав, відомо близько 300 написаних тут універсалів — державних документів внутрішнього і міжнародного значення. У Чигирині Богдан Хмельницький приймав послів у своєму палаці із цілого світу.

У записках арабського мандрівника Павла Алепського від 1655 р. читаємо, що Чигирин "є постійним місцем перебування Хмеля, а фортеця Чигирин не має рівної по всій країні козаків". Про велич Чигиринської фортеці сьогодні нагадує гора з круглими схилами й залишками оборонних валів, ровів і мурів.

У XVIII ст. Чигирин мав також вплив на розвиток гайдамацького руху і Коліївщини.

З історією Чигирини близько пов'язане село Суботів. Археологічні розкопки, проведені в Суботові, свідчать, що на території садиби Богдана Хмельницького у VIII-VII ст. до н.е. знаходилося давньоскитське городище. На початку XVII ст. Суботів ввійшов до складу Чигиринського староства і став власністю козацького сотника Михайла Хмельницького, батька майбутнього гетьмана. Якщо на початку XVII ст. Суботів був невеликим хутором, то за часів Богдана Хмельницького він стає справжньою фортецею, посередині якої стояла гетьманська садиба. На території сучасного села Суботова є ще й досі кілька входів до підземелля, які вели від гетьманського палацу до Іллінської церкви, що була збудована в 1653 р., як родинна усипальниця Хмельницького.

На території Чигиринського району простягся Холодний яр, оголошений державним заповідником. Тут збереглося багато пам'яток скитських часів та періоду Київської Русі. Це — величезні вали, городище, кілька сот курганів, Мотронинський монастир, збудований в 1039 році, тощо.

У XVIII ст. Холодний яр стає опорною базою гайдамацького руху. З Холодним яром пов'язані початок і розвиток Коліївщини 1768 р. Керівною і організуючою силою у повстанні були запорозькі козаки на чолі з Максимом Залізником.

У Холодному яру, зокрема в Мотронинському монастирі, кілька разів був Тарас Шевченко. Історія цього куточка рідної землі послужила поетові темою для 17 творів ("Гайдамаки",

УКРАЇНЕЦЬ ЧИ УКРАЇНЕЦЬ?

*Поки Рось зоветься Россю,
Дніпро в море ллється,
Доти серце українське
З панським не живеється.*

П. Куліш, "Досвітки"

Не знаю, чи знайдеться на світі інший нарід, який не знав би, як треба належно вимовляти своє національне ім'я. Тим часом ми називаємо себе раз українцями, а другий раз, з колишньою російською вимовою, українцями. Багато хто з нас думає, а то й каже, що то все одно. Спробуймо проаналізувати це питання.

Словник Б. Грінченка, укладений на основі живої української мови, подає лише одну вимову: *УкрАїна, укрАїнець, укрАїнський*. Щоправда, у віршах подекуди зустрічаємо й *УкрАїну*, напр. у Т. Шевченка — "Свою УкрАїну любить, любить її во врем'я лоте, в останню тяжку минуту за неї Господа молить", або "Що день УкрАїну катували" та інші. Але подібні випадки нерегулярного вжитку слів у віршах дозволені і мають назву поетичних вільностей — *licentia poetica*. Вони не змінюють загальної норми.

В основному справа полягає в тому, що нібито назва "Україна" значить "земля при краю", "пограниччя". Але як ми вказали в статті, видрукованій у "Нових днях" (січень 1971 р., ст. 19), таке пояснення не відповідає історичній дійсності. Підтримують його наші сусіди для обґрунтування претензій на наші землі, вказуючи на те, що сама назва вказує, що Україна лише пограниччя їх території.

Покійний проф. С. Шелухін, покликаючись на працю акад. А. Соболевського, вказує, що в українській мові поширена виміна у-в в початковому ненаголошеному складі¹⁾. Цей перехід у-в, якого майже нема у російській мові, в українській мові, явище звичайне й має назву чергування²⁾.

Проф. С. Шелухін до слів акад. А. Соболевського додає свої спостереження, для нас дуже важливі, а саме: 1) "у", яке чергується з "в", ніколи в "о" не переходить; 2) з приростком "о" до того самого кореня утворюються слова цілком іншого значення. Додаймо від себе, що з приростком "о" утворюються здебільшого слова цілком без значення. Наприклад, міняють значення: укопати-вкопати-окопати; угризти-вгризти-огризти; упасти-впасти-опасти (напасти з усіх боків) або опасти (одпасти; напр. лист впав у відро, не

"Холодний яр" та інші).

Наприкінці 1969 року експедиція правління Українського товариства охорони пам'ятників історії та культури обстежила стан пам'ятників Чигиринського району і ствердила, що Чигирин і Суботів за своїм історичним значенням повинні стати заповідниками, а Холодний яр національним парком.

(Скорочено з "Пам'ятники України", ч. 3, 1970).

можна сказати опав у відро); уживати-вживати (користуватись)-оживати (вертатись до життя) і т. д.

Ірратія значення: напр. усюди-всюди-осюди; узяти-взяти-озяти; уздовж-вздовж-оздовж; улик-вулик-олик; увесь-ввесь-овесь; уночі-вночі-оночі і т. д.

Єдиний виняток становить слово *унук-внук*-, яке в літературній мові має форму *онук*. Напр. "Золотого і амерлана онучата голі". Крім того, "онуками" називають *баби-погитухи* дітей, яких вони приймали (словник Б. Грінченка). Форма "онук" виникла, правдоподібно, під впливом церковно-болгарської мови, де маємо "внук" з ером, який вимовлялось як коротке "о".

Із цього зіставлення видно, що Україна-Вкраїна, якщо додамо приставку "о", мусить мати інше значення.

Чергування у-в в назві Україна маємо вже з найдавніших часів, бо в середині 10-го віку, після Р. Хр. річка Вкра (Уккер) називалась Укра, а нарід, який заселявав її середню течію, називався Украні, Укрі, Вукри³⁾. Країна називалась Укра (тепер Уккермарк).

Виникнення слова Україна в його першій частині Угр-арії слід віднести до часів трипільської культури — приблизно 1800 літ перед Р. Хр. Слова "країна", "край" значно молодші. На нашу думку, воно увійшло до української мови лише після 2-го віку по Христі, коли великі маси сильно зроманізованих мезів, гетів, даків, тікаючи від війська імператора Траяна (106-107 рр. після Р. Хр.), перейшли Карпати та розселились на просторах від Дністра до Дінця (черняхівська культура в археології). Вони принесли до нас, між іншим, численні латинські слова або їх переклади. Латинське *finis*, що означає кінець, край чогось, границю, має у множині *fines* і означає простори, обмежені границями, країну. З перекладу латинського *fines* і з'явилося наше край, країна.

Переклад *fines* в українській мові не є відокремленим випадком. У подібний спосіб, як переклад латинського *sestertius* (з *semis-tertius* половина третього аса) з'явилося наше півтретя, прийшло багато слів, як мана (привид) з лат. *manes* — душі предків, святкування русалій (лат. *rosalia*) тощо.

Як бачимо, слово край на яких 2000 літ молодше за слово Україна й нема жадної підстави міняти його вимову, яку от вже протягом майже 4000 літ зберігає нарід.

1) Проф. С. Шелухін. "Україна". Прага, 1936-37, стор. 111.

2) Проф. П. Ковалів. Слов'янські фонемі. Н.-Йорк, 1965, стор. 81.

3) Prof. Lubor Niederle. "Slovanske Starozitnosti", III-145.

Значення звука "Г" в Українській мові

Українська мова має 32 приголосні фонemi. Сюди належить і фонема г. Тому немає ніякого права викидати її з української абетки. Дехто з українських письменників (Антоненко-Давидович) написав навіть окрему статтю в обороні цієї літери в українській абетці під дуже влучною назвою — "Тужать за українською літерою".

А Яр. Рудницький присвятив цій літері навіть окрему книжку, що вийшла недавно із серії "Славістика" під назвою "Г — проскрибована буква в СССР" (Вінніпег, 1970), де він наводить 871 приклад з літерою г. Цю книжку він написав на основі свого етимологічного словника. У передмові до названої книжки Яр. Рудницький пише: "При цьому треба відмітити, що крім ініціативного г в українській мові є багато слів із середнім г, напр.: **дзиглик, вагабунда, вегетація, вагранка** і т. п. Коли б, — пише він далі, — включити сюди такі слова, ми мали б окремий словник" (ст. 6).

В словнику Б. Грінченка я знайшов понад 250 слів з літерою г. Але коли б прислухатися до живої мови українського народу на всіх його територіях, то можна почути з вимовою г багато більше слів. Але коли взяти до уваги численні новіші запозичення з Європи з літерою г в літературній мові, то немає сумніву, що з цього всього матеріалу можна скласти великий словник з літерою г.

Все це яскраво свідчить, що літера г в українській мові конче потрібна, тим більше, що вона позначає собою окремий звук, який набув собі права зватися фонемою.

Я хочу подати ще й наукові основи звуку г, як фонemi в українській мові. Ми маємо деякі підстави звук г вважати окремою фонемою. Поперше, в українській мові трапляються слова, де г надає слову цілком окремого значення, як, напр.: **гніт** (гнітити кого) і **гніт** (в лампі немає гноту), **Гонта** (прізвище) і **гонта** (матеріал для покрівлі даху), **граната** (намісто) і **граната** (дерево), **грати** (на інструменті) і **грати** (залізні штаби в вікні), **грим** (вдарити дверима) і **грим** (матеріал для мащення обличчя актора), **галицизм** (від: Галичина) і **галицизм** (від: Галлія) та ін. А це і є одна з основних ознак фонemi. Подруге, чимала група слів в українській мові здавна вкоренила в собі звук г, що в мовній свідомості народу не може мати собі рівновартного звука: **габлі, гава, газда, ганок, ганч, гвалт, гила, ґрунт, гудзик, гудзь, гуральня** та ін. Потретє, в численних, переважно європейських запозиченнях г є доконечною передумовою зберегти первісний **сeнс слова**: **гараж, гардероба, гарнізон, гүвернор, гүляш** та ін.

У багатьох випадках, з огляду на неоднакову вимову слів з г на різних територіях, в словники запроваджено подвійне написання з г і ґ: **варґатий — варгатий, гила — ґила, ґроно — гроно, гуральня — ґуральня, зґрабний — зграбний, шпигинар — шпигинар** та ін.

Це ті ознаки, що надають право звукові г зва-

тися окремою фонемою в українській мові. Коли ми глянемо в історичне минуле, то побачимо, що вже в XIV ст. в українських пам'ятках у словах, переважно запозичених з польської і литовської мов, звук г позначається літерами **кг**: **кгдѣ** (Грам. 1375), **бүриґомистру** (Грам. 1393). А в пам'ятках XVII ст. замість **кг** вигадано спеціальну літеру **г** — **игүмeнтъ, тїпоґрафія**. Ця літера й тепер вживається для позначення фонemi.

Не дивно, чому нині українці "тужать за літерою г", як пише київський письменник, Антоненко-Давидович. Тужать тому, що звук, який позначається літерою г, з природи є властивістю української мови. Його ніяк не можна замінити літерою г, бо ця літера там неможлива.

З другого боку, звук г має інше фонетичне значення, ніж російське г, де майже в усіх випадках означає у вимові прооривний звук, крім деяких слів церковного походження (**благо, Бог, Господь** та ін.). На цій підставі треба чітко відрізнити слова в українській мові з фонетичним знаком г від слів у російській мові з проривним г. Порів.: рос. **говорить** і укр. **говорити**. А слова **ганок, гудзик, ґрунт** та ін. — властивість суто української мови.

FRED JEWELLERS & REPAIRS

ВЕЛИКИЙ ВИБІР ТОВАРІВ:

• ГОДИННИКИ

(Аккутрон, Булова, Зеніт, Сертіна і родоня)

• ПЕРСТЕНИ

• ХРЕСТИКИ,

• ДІАМАНТИ

• РАДІО І

• МАШИНИ до шиття

— Обслуга солідна і гарантована —

Власник Ф. Нуц

1463 DUNDAS ST. W.

TORONTO, ONT.

СЕКРЕТ КУЛІНАРНОГО МИСТЕЦТВА

В ресторані мадам Теполь у Парижі завжди подають дуже смачні страви. Коли репортери зацікавилися секретом її майстерности, вона пояснила: "Я користуюся іноземними куховарськими книгами, виданими мовами, на яких я не дуже добре розуміюся"...

Бігайте на здоров'я!

Технічний прогрес веде до фізичного регресу людини. Цю думку ще багато років тому висловив знаменитий англійський письменник-фантаст Герберт Веллс, який в низці своїх романів зобразив людину майбутнього як якийсь придаток до машини. Це була істота з великою головою, здатною розв'язувати найскладніші інтелектуальні задачі, і з слабким, кволим тілом.

Веллсова картина, звичайно, грішить перебільшенням, але зерно істини в ній є. З кожним днем більша кількість машин і механізмів, при експлуатації яких праця людини зводиться здебільшого до контролю, величезна кількість побутових приладів, котрі зменшують до мінімуму домашню роботу, утворюють м'язовий голод, а з ним передумови для різних серцево-судинних захворювань. Ці захворювання стали справжнім лихом нашого часу.

Чим же вгамувати м'язовий голод? Як перемогти хвороби?

Насамперед фізичним довантаженням понад те, що потребує виробництво. Треба робити "непродуктивні" фізичні вправи, примушувати м'язи активно працювати.

Малорухливий спосіб життя (а літаки, поїзди, автомобілі, міський транспорт і, нарешті, ліфт сприяють цьому) ослаблює серцевий м'яз, стінки кровоносних судин з часом стають нееластичними і ламкими. А наслідки цього — інфаркт, артеросклероз тощо.

Про те, що найдійовішим засобом зміцнення здоров'я є фізкультура і спорт, знають усі — від малого до старого. Але через специфічні умови життя, через індивідуальні особливості організму не кожна людина може регулярно бути в спортивній секції чи групі здоров'я. На жаль, така масова форма фізичної культури, як групи здоров'я, поширилась лише у великих містах та й то там, де є спортивні бази, де є досвідчені викладачі і потрібні умови. А що робити решті?

Відповідь на це запитання дає практика фізкультурного руху в Східній Німеччині і досвід ряду відомих спортивних спеціалістів Австралії. Вони знайшли форму спортивних тренувань, доступну всім віковим категоріям, дає змогу робити вправи у групі, так й індивідуально і не потребує спеціального інвентаря. Це — **біг у повільному рівномірному темпі**. Такий біг є засобом, здатним перемогти інфаркт, атеросклерозу та інші серцево-судинні захворювання.

Але чому біг? На це відповідає відомий австралійський тренер Артур Лідьярд, котрий не тільки виховав ряд світових рекордсменів і олімпійських чемпіонів, а й допоміг повернути здоров'я великій групі людей, яких серцеві захворювання зробили інвалідами. "Коли ви даєте навантаження на ноги, — говорить Артур Лідьярд, — ви вкладаєте в роботу більше зусиль, ніж під час вправ з навантаженням на руки. Ваше серце при цьому працює швидше, кров циркулює венами і артеріями з великою швидкістю, а бажані результати досягаються скоріше..."

У Сх. Німеччині останнім часом винятково велику популярність здобула діяльність товариства "Бігай для здоров'я". За ініціативою Німецького спортивно-гімнастичного союзу був створений Центральний робочий гурток, до складу якого входять лікарі, педагоги, спеціалісти з легкої атлетики, представники преси і телебачення. Очолює гурток відомий вчений, спеціаліст з серцево-судинних захворювань професор Волленбергер.

У багатьох читачів виникне думка, що біг — заняття, доступне лише молодим і сильним людям або тим, що колись були активними спортсменами. Велика помилка. Ніколи не пізно зайнятися бігом, він приносить користь людям будь-якого віку. Головне — розумно поєднувати навантаження зі своїми можливостями.

"Все ж, не зважаючи на те, що ваш організм роками зазнавав неправильного впливу, — це говорити австралієць Гарт Гілмор, автор книги "Біг заради життя", — його потребами зневажали надто довго, він все ще здатний до відновлення, при чому набагато більшою мірою, ніж ви думаєте. Звичайно, за умови, що ви готові пожертвувати часом, докласти деяких зусиль і запастися краплею терпіння. З ослабленим, розстроєним організмом питання стоїть точнісінько так, як і з занедбаною справою, — і те й інше можна привести в порядок. Для відновлення того, що ви ретельно губили протягом не одного десятиліття років, потрібно не більше, кілька годин.

УВАГА!

Перед тим, як рушити в путь за своїм здоров'ям, запам'ятайте і неухильно виконуйте наші поради. Тільки в цьому разі біг стане вашим союзником і другом.

1. Перша дистанція — до лікаря. Впевніться, що ваше серце спроможне справитися з бігом тютцем (біг у повільному рівномірному темпі).

2. Якщо в процесі занять вас щось почне турбувати, не забувайте про першу дистанцію. Лікар — друг і порадник спортсмена будь-якої кваліфікації: і світового рекордсмена, і новачка.

3. Взуття повинно бути просторе, але добре підганяне, на товстій підошві, особливо під п'ятою. Найкраще підходять кеди і шерстяні шкарпетки. На шкарпетках не повинно бути дірок, грубого штопання, рубців або швів, які можуть натерти ноги. По піску або м'якій траві можна бігати босоніж.

4. Найкраще бігати в лісі, полі, парку, на стадіоні. Якщо є можливість, старайтесь час від часу міняти трасу. Можна бігати тихими вулицями і навіть у дворі.

5. Бігайте в трусах і майці, можна в тренувальному костюмі. Головне, щоб ніщо не сковувало ваших рухів, не дратувало.

6. Рекомендуємо під час бігу вдихати через ніс. Але коли настає втомиленість, виникає підвищена потреба в кисневі, котра вдихання через ніс не задовольняє, — тоді робіть вдих через рот, головне, щоб ритм дихання відповідав ритмові бігу. Ста-

райтесь на кожні чотири бігових кроки робити вдих і на чотири наступних — видих.

7. Якщо у вас нежить, кашель, підвищена температура — бігати забороняється. Після повного відужання починайте з ходьби, а потім переходьте на біг.

8. Їсти перед бігом не рекомендується. Якщо сильно мучить голод, з'їжте щось легке. Не пийте перед початком бігу міцний чай або каву.

9. Бігати можна в будь-який час дня, але краще від 16 до 20 годин. Рано вранці організм ще не готовий до великого навантаження, а пізно ввечері це може спричинитися до безсоння. Починайте бігати не раніше ніж через дві години після прийняття їжі.

10. Якщо ви не дуже втомилися, можна після бігу зробити кілька гімнастичних вправ. Але теплий душ, ванна або обтирання вологим рушником — обов'язкові.

Отже, ви твердо засвоїли всі наші поради, побували у лікаря, придбали відповідний одяг. Лунає команда, добре знайома всім бігунам:

МАРШ!

Але перш ніж рушити з місця, слід засвоїти таке: Скільки бігати жінкам (у хвилинах)

Вік (роки)	1-й місяць	2-й міс.	3-й міс.	4-й міс.
7—9	5	8	11	15
10—12	6	9	12	16
13—15	7	10	13	16
16—21	8	11	14	17
22—29	6	9	12	15
30—41	4	7	10	13
42—57	3	5	8	11
58 і старші	2	4	6	9

Скільки бігати чоловікам (у хвилинах)

7—9	7	10	13	16
10—13	8	11	14	17
14—18	9	12	15	18
19—24	10	13	16	20
25—33	10	12	15	18
34—44	8	10	13	16
44—59	6	8	11	14
60 і старші	4	6	9	12

Бігати слід щодня, але попервах — три-чотири рази на тиждень. Не лякайтесь, якщо раптом під час бігу відчуєте біль в боці. Переходьте на ходьбу і зробіть кілька глибоких вдихів і видихів. Якщо б біль пройшов, продовжуйте біг у невисокому темпі.

Після перших днів бігу з'являється біль у м'язах. Це наслідок того, що потік крові, що збільшується, пробиває собі шлях і відкриває заново капіляри, котрі довгий час не діяли. Ще одна причина — в організмі непідготовленого бігуна немає достатньої кількості гемоглобіну і в ньому нагромаджується молочна кислота, яка обмежує м'язові скорочення. Не припиняйте заняття. Слід тільки на деякий час трохи знизити навантаження, і згодом біль в м'язах зникне.

Якщо ви бігаєте з групою, не перетворюйте заняття на змагання, не змагайтесь з іншими, більш витривалими і сильними людьми. Ваше завдання — повернути собі здоров'я, енергію, гарний настрій. Процес цей поступовий, його девіз: "Тренуйтеся, не напружуйтеся".

Щоб визначити ефективність тренувань, перевіряйте пульс відразу після бігу, а також через дві, чотири, шість хвилин, і записуйте показання. Якщо все йде нормально, частота пульсу відразу ж після бігу поступово зменшуватиметься, відновлення пульсу до нормального приходиме швидше. Поєднуючи біг з помірною їжею, ви зумієте позбутися зайвої ваги.

("Наука і суспільство", ч. 10, 1970)

Слава не вмере, не поляже

(Закінчення з 11-ої стор.)

Разом з цим інтелігентним молодим діячем ми снували широкі плани роботи, мріяли, що об'єднані армії проженуть ворогів "білих" і "червоних" з України. Але не так сталося, як ждалося... Про невдачу пляну об'єднання обох українських армій довелося довідатися трохи пізніше.

Вже до Вінниці наближалось більшовицьке військо і треба було поспішити до команди Армії УНР, що віддалилася на схід. Прем'єр Мазепа хотів завернути Армію УНР на захід, в райони Жмеринка-Вапнярка, де були розташовані відділи УГА, і почати творити фронтову оборону проти нападників. Виїхавши з Вінниці найнятою підводою навздогін Армії УНР (нас було троє: прем'єр І. Мазепа, полк. Н. Никонів-Бугрій і я), ми не знали, що 1 січня 1920 р. представники "Ревкому Галицької Армії" — поручник Давид і чотар Гачкевич — підписали договір з більшовиками "Револуційним Комітетом Поділля" про перехід УГА під "опіку" червоної армії... Не мігши догнати в снігах та бездоріжжі слідів Команди Армії УНР на Поділлі й Київщині, ми добралися до м. Брацлава, де відбули нараду з політичним референтом УГА чотарем Василем Чайківським. В нараді взяли участь такі особи: член Української Національної Ради ЗОУНР Петро Шекерик, липовецький повітовий комісар Юхим Онипко та кол. губерніяльний комісар Волині Федір Сумневич. Тут від В. Чайківського ми довідалися про договір "Ревкому Галицької Армії" з більшовиками.

Не було потреби гаяти час на довгі розмови: треба було діяти. Прем'єр Мазепа доручив мені їхати разом з Никоновим до Команди Армії УНР з листами та інформаціями і з невеликою сумою грошей для війська. В листі до Омеляновича-Павленка Мазепа повідомляв Командарма про нове нерозсудне рішення провідників Галицької Армії — підлати це військо під протекцію "червоної" Москви. Прем'єр знав, що те рішення Ревкому Галицької Армії було проти бажань і настроїв величезної більшості старшин і стрільців УГА. Він висловлював у листі до Командарма надію на об'єднання обох армій: "Ще й тепер не пізно, і коли б наша

Армія вступила у фактичний контакт з Галицькою, то певне ще все можна повернути в інший бік... Швидше рішайте цю справу". Голова Уряду УНР сподівався, що Омелянович-Павленко негайно рушить з усіма силами на захід, і тоді до Армії УНР приєднаються частини УГА.

До Голови Уряду УНР доходили відомості про заходи українських комуністів-боротьбистів переманути до себе Армію УНР і разом творити "Армію Радянської України". Мазепа писав до Командарма Омеляновича-Павленка, що будь-яка згода Армії УНР з більшовиками чи боротьбистами була б загибеллю українського війська:

"Правительство рішуче проти цього. Армія наша була б негайно більшовиками розформована, а більш свідомі старшини й козаки розстріляні. Не треба забувати, що наша Армія є страшний ворог для більшовиків, тому вони ніколи не допустять її існування, як окремої організації, хоч би Армія й стала формально на позицію радянської влади. Через усе це, в разі неможливості фактичного об'єднання з Галицькою Армією, єдиний вихід для нашої Армії — частиною розійтись на спочинок, а решті продовжувати партизанську боротьбу до слушного часу".

Само собою, Москва готувала таку саму долю й для УГА, котрій дано нову назву: "Червона Українська Галицька Армія" (ЧУГА). Але більшовики потішали провідників "ЧУГА" надією визволити Галичину від польської окупації й цим хотіли здобути прихильність в рядах ЧУГА до Москви. Мазепа кінчав свій лист до Командарма такими словами:

"Необхідно при всяких обставинах твердо стояти на позиції **Самостійної Народної Республіки**. Лозунги радянські не мають на Україні ґрунту, тільки Народна Республіка може бути нашим кличем. **Поки існує це Правительство, воно не зійде з цієї позиції і буде триматися її до кінця**".

Командирам Армії УНР в Зимовому Поході було ясно, що тільки політична платформа УНРРеспубліки мала успіх у масах української людності, котра скушувала терористичних режимів "білої" і "червоної" Росії і безоглядного грабування. Коли я добився, разом з полк. Никоновим (з різними небезпечними пригодами) до Умані 14 січня 1920 року, то там уже війська УНР не застав. Але в місті діяв "Ревком Правобережжя" під проводом боротьбистів на чолі з Немоловським і Савицьким. Вони прийняли до себе й Омеляна Волоха, що втік з Любара із своїми червоними "гайламаками", пограбувавши державну скарбницю УНР.

Якось довідалися провідники Ревкому Правобережжя про мою присутність в Умані і хотіли відбутися зі мною розмову. Не мав я причини цю пропозицію відкинути: інформація про настрої і плани боротьбистів політичному референтові при Армії УНР була потрібна. Було відомо, що між більшовиками й боротьбистами не було згоди. При зустрічі з полком більшовицької червоної Армії на захід від Умані питався нас "червоний командир", перевірюючи наші "кооперативні" документи, чи є десь поблизу повстанці, і при тому згадав боротьбистів, котрі, мовляв, мішаються "не в своє діло"...

На пропозицію зустрічі з членами Ревкому Правобережжя я погодився тільки з умовою, щоб при тій розмові не було Волоха. Немоловський і Савицький, мабуть, зрозуміли мої мотиви, тому розмова відбулася без Волоха. Вони представили мені свій план — творити "Червону Армію Радянської України" самочинно, не питаючись згоди Москви, і цим поставити російський уряд перед доконаним фактом. Їм була потрібна поміч Армії УНР і Уряду УНР, що мали б стати "на радянську платформу". Тоді, казав Немоловський, Москва визнає незалежну радянську Україну... Савицький і Немоловський сподівалися від мене допомоги в цій справі: мовляв, треба переконати командирів Армії УНР, щоб визнали "радянську систему" і прилучилися до спільної акції з боротьбистами. Немоловський знав, що деякі члени Уряду УНР (із соціал-революціонерів) схилилися до планів партії боротьбистів, і казав, що об'єднання Уряду УНР з боротьбистами мало б велику політичну вагу.

Хотілося мені зразу ж відповісти провідникам Ревкому Правобережжя улюбленими словами Богдана Хмельницького в переговорах з противниками: **"Шкода говорити!"** Але я подав їм спокійно причини, чому вважаю плани боротьбистів за фантастичні. Москві, казав я, потрібна Україна як дійна корова, бо у нас є вугілля, залізна руда, цукор, пшениця, м'ясо. Ленін своєю безглуздою політикою зруйнував сільське господарство на Московщині і хоче українським коштом зміцнити свою владу в Росії. Кожний український режим — демократичний чи комуністичний — не дозволить грабувати свій народ чужому війську і апаратові, і це в Москві добре розуміють. Тому більшовики при першій нагоді знищать всяку українську збройну силу і кожну політичну партію, незалежну від волі Москви. При кінці нашої розмови я висловив надію, що Немоловський і Савицький зрозуміють, чому я не можу бути посередником в переговорах між Урядом та Командою Армії УНР і Ревкомом Правобережжя про об'єднану акцію "на радянській платформі". Обидва були засмучені моєю відповіддю, але ми розійшлися без взаємної ворожості.

Як відомо, партію боротьбистів Москва примусила на весні 1920 року "влитись" в більшовицьку партію. До більшовицької партії прийнято близько 20.000 боротьбистів, але в 1923 році кол. боротьбистів залишилося між більшовиками тільки 118 осіб. Інших "вичищено" з більшовицької партії, як "непевний елемент" (Протоколи 12 з'їзду Російської Комуністичної Партії, Москва, 1923 р.). Само собою, і відділ "Червоних Гайдамаків", що його привіз до боротьбистів Волох, був незабаром зліквідований більшовицькою владою.

Коли в другій половині січня 1920 р. я догнав Армію УНР поблизу Городища на Черкащині (то була Київська група Ю. Тютюнника), то довелося ствердити сумний факт, що марш Армії на захід на злук з УГА не був можливий. В розмові з Тютюнником я згадав про мою зустріч з членами Ревкому Правобережжя в Умані і про дискусію з Немоловським та Савицьким. Тютюнник сказав, що Команда Армії УНР нізащо не віддала б нашого війська під "опіку" боротьбистів. При тому він

згадав, що боротьбисти пробували взяти під свій політичний контроль військо. Григорієва, коли він вигнав російських білогвардійців з їхніми помічниками — французами й греками в Чорне море на весні 1919 року. Тютюнник високо ставив хоробрість і стратегічний хист отамана Григорієва, його вміння промовляти до вояцтва і дотепність. Коли до Григорієва з'явилися делегати боротьбистів і хотіли призначити своїх партійних комісарів, то Григорієв їм сказав:

"У мене ось таке число бойового війська, за мною Миколаїв, Одеса, маю ось таке число гармат, кулеметів і т. д. Хто ви, і що стоїть за вами? Нічого! Тому пропоную вам вступити до моєї армії і робити те, що я звелю". — Таку відповідь могли б і ми дати боротьбистам на їхні претенсії, — додав Тютюнник, сміючись.

Політичні директиви Уряду УНР для армії в листі прем'єра Мазепи Тютюнник назвав єдино правильними і з пошаною говорив про невтомного голову Уряду, що в тих хаотичних обставинах старався рятувати українську справу. Армія УНР встояла до кінця на політичній платформі, яку визначив уряд УНР в Універсалі з 2-го грудня 1919 року — перед Зимовим Походом. Цим зміцнено демократичну традицію української боротьби за державність.

У поході від Любара на Волині на схід до Черкас і далі за Дніпро, а також у райони Степової України і пізніше на захід по Дністра, вояцтво Армії УНР могло переконалися, що наша Армія мала **прихильність з боку людности**, про яку писав до Команди нашого війська полковник армії "Юга Росії" Попов на початку січня 1920 року. Не мавши зброї подостатком, Команда Армії УНР не могла приймати до себе тих добровольців, що хотіли прилучитися до боротьби за волю України. Прихильність людности до свого війська виявлялася й у матеріальній допомозі, яку давало населення Армії УНР добровільно в час Зимового Походу. Уже як Похід щасливо закінчився в травні 1920 року, оповідав мені політичний референт при Армії УНР Василь Скляр, як вітали громадяни селищ на Херсонщині Київську групу, що прийшла туди саме на Великдень: люди виносили із своїх домів всякі страви, напитки й печиво, приготоване на Свято, і частували борців за волю мов рідних.

Моральну допомогу для Армії УНР дала людність України тим, що ні "біле" ні "червоне" військо не могло довідатися про рух частин УНР по рівних і безлісних просторах України. На питання більшовицьких розвідників була одна відповідь: "Не бачили", "Не знаємо". Це доводило до сказу зайд із півночі. Про це згадував пізніше, в 1926 році, один із тих, що прийшли грабувати наш край. Автор книжки "В дьмі костров", комісар Бражньов, писав 1926 р., що за мирним, ідилічним виглядом України ховалася ненависть нашого народу до більшовицького режиму і бажання шкодити окупантам.

Армія УНР діяла за певним політичним планом в тодішніх обставинах, коли більшовицький режим не був стабілізований і мав сильний спротив не тільки в Україні, але й у Сибіру й на Московщині,

в Центральних чорноземних провінціях. "Біла" російська армія вже не мала шансів перемогти і ждала свого кінця на Кримському півострові. Для більшовицького режиму був страшніший "внутрішній ворог".

Уряд Леніна мріяв, що йому вдасться викликати більшовицьку революцію в західних індустріальних країнах "походом на Європу". У війні 1920 року більшовицький уряд хотів "советизувати" Польщу, і Ленін призначив для більшовицької Польщі комуністичний уряд: Дзержинський, Кон, Мархлевський. У цій війні Польща з великими труднощами врятувалася від поневолення Москвою. Мавши тяжку загрозу з боку Москви, котра (загроза) не зникла після "чуда над Вислою" 1920 р., поляки були об'єктивно заінтересовані в тому, щоб небезпека російського імперіалізму навіки зникла. Але прозидники Польщі мали ілюзію: мовляв, більшовицька Росія тепер відмовиться від агресивної політики на заході і буде жити в мирі з Польщею.

Армія УНР билася проти більшовицької Росії в 1920 році в союзі з Польщею, однак польський уряд після перемоги над Москвою, поставився ганебним способом до нашого війська, що опинилося в таборах інтернованих у Польщі. Польська адміністрація морила голодом наших козаків і старшин і намовляла їх вертатися в Україну під режим більшовицького терору.

Слід згадати, що польське військо було значно ослаблене війною з Українською Армією в Галичині від листопада 1918 р. до липня 1919 року, і Польща вже не мала тих можливостей на сході, які були в 1918 році. Окрім того, на перешкоді щирому порозумінню між Польщею та Україною стояли клясові інтереси поляків, що мали землі в Україні. Вони хотіли відновити свою земельну власність за всяку ціну, не розуміючи того, що в Україні сталася соціальна революція на користь селянства, що на спробі вернути старий режим зломали собі голови Скоропадський і Денікін.

Короткозорість польських провідників того часу була така, що вони проголошували 1919 р., що, мовляв, за 25 років у Галичині не буде ні одного українця... (Міністер Станіслав Грабський). Сталося інакше: через 25 років Галичину захопила Москва і виселила поляків із Галичини. За небажання визнати право українського народу на державність Польща заплатила пізніше дуже дорого: мільйони убитих і замучених після 1939 року, руйнація Варшави та інших міст, втрата незалежності, бо в Варшаві сидять комуністи — виконавці волі Москви, і на польській території перебуває радянська армія.

Згадую ці факти без зловтихи, бо українському народові доводиться ще тяжче переносити "опіку" Москви. Ці факти слід пам'ятати як доказ того, що взаємна ворожнеча народів-сусідів Росії помагає російському імперіалізму ширити його панування в світі.

Після поразки польського повстання 1830-1831 рр. польські провідники на чужині почали були розуміти потребу спільної акції поневолених народів проти спільного ворога — російського імперіалізму. Так, Адам Чарторийський писав до свого приятеля Немцевича в 1831 р.:

Нью-Йорк, 30 липня 1971

Високоповажаний Пане Пишкало!

Я є заслужений артист Грузинської РСР, актор-режисер-сценарист. Останній мій фільм "Сади Семираміди" я знімав на Україні разом з режисером С. Долідзе. Фільм був присвячений дружбі українського і грузинського народів під час другої світової війни. Рік тому, через політичний режим та через жорстоке втручання московського партійного керівництва в кінематографію, я був змушений покинути "смугляву сестру України".

Я читав Вашу статтю в журналі "Нові дні" про канадські гастролі Грузинського Державного Ансамблю. З Вашими думками абсолютно погоджуюся, за що Вам дякую від щирого серця. Хай живе Україна! Хай живе Грузія! В кінці — хай живе Свобода!

З глибокою пошаною

Нугзар Шарія

Вельмишановний пане Шарія!

Велике спасибі за сердечного листа. Яким же зрозумілим смутком віє від Вашого листа, що Вам, грузинському патріотові і заслуженому артистові ГРСР, довелося шукати собі кращої долі поза межами батьківщини через жорстоке втручання російських імперіялістів у внутрішні грузинські справи. Але будьмо терпеливими: робімо все, як і вчив нас Руставелі, щоб "звільнити рабів з неволі", яких Москва русифікує і хоче, щоб по них і сліду не стало.

Бажаємо Вам успіхів у житті і в праці на благо Вашої прекрасної країни.

Із щирою пошаною і товариським привітом

Іван Пишкало

П.С. Як довідуємось із статті Ол. Полторацького "Сорок років тому", у 30-их роках існувала в Грузії літературна організація "Лівизна", яка видала кілька чисел журналу, названого формулою сірчаної кислоти — "H₂SO₄", на чолі якої були письменники С. Чіковані, Б. Жгенті і кінематограф С. Долідзе. Через них об'єднання літературної української молоді ("Молода гвардія") на чолі з поетом Михайлом Семенком відновило дружбу обох народів в наші часи.

І. П.

Вельмишановний Пане Редакторе!

У числі 256-му Вами редагованого почитного журналу "Нові дні" були висловлені цікаві думки про вживання звороту "на Україні". Цю справу я підносив на сторінках української преси в Австралії, тому що я також підтримую думку, яку висловив п. Мокрій. Хочу додати, що в зв'язку з цим неправильним зворотом "на Україні" назва нашої країни в англійському перекладі подається з родівником. В англійській мові назви країн подаються без родівників, за винятком тих країн, назва яких є в множині. Отже, "де Юнайтед Стейтс", "де Недедерлендс", але не "де Енглянд", не "де Франс", і не "ДЕ Юкрейн". Коли англійці перекладають "Україна" на "де Юкрейн", то це означає, що Україна в їх розумінні не є політичною одиницею, а географічною ча-

"Наша справа не скінчена... Ніколи будучність не є закрита для народу". Він уважав, що треба полякам **"говорити про національні права Литви і Русь"** (поляки називали в той час Україну Руссю, на відміну від "Росії" або "Москви"), як цитує історик Юзеф Дуткевич в "Англія і справа польська в латах 1830-1831", Лудзь, 1967 р.).

Поет Адам Міцкевич, живучи на еміграції в Парижі, так був захопився пляном спільної боротьби Польщі й України, що вирушив року 1854 в Туреччину. Там Михайло Чайковський ("Садик Паша") організував українське військо із запорожців проти Росії, котра була в війні з Францією, Англією, Туреччиною і Сардинією (Кримська війна). Міцкевич писав, що хоче "умерти козаком"... Ідея спільного фронту народів-сусідів Росії — проти російського імперіялізму забулася між поляками, коли Польща за сприятливої міжнародної ситуації стала самостійною державою в 1918 році. Наслідки цієї короткозорості відомі.

Тут я не міг спинятися на подіях суто воєнного

характеру: це завдання виконають з більшим успіхом інші. Я хотів дати огляд політичної ситуації України в час Зимового Походу.

Була то надміру тяжка ситуація, бо режим Скоропадського, як казав наш видатний патріот-будитель України Євген Чикаленко, **"відвернув народ від українства"**. Тому після упадку режиму Скоропадського в народніх масах, поряд із припадними кличами більшовицької пропаганди, "хвилювало блід прапор жовто-блакитний" (Олександр Доценко, **осаул Головного Отамана Симона Петлюри: "Літопис Української Революції"**, т. II, книга 5, стор. 97).

Соціальна політика демократичного Уряду Української Народної Республіки в 1919 році знов **навернула** народні маси до українства. Це ясно показав приятелям і ворогам України Зимовий Похід Армії УНР в 1919-1920 рр. У цьому його **історичне значення і заповіт тим, що прийдуть після нас.**

стиною землі, так як Карпати, Гімалаї і т. д. Вживаючи звороту "на Україні", ми помагаємо англіцям так інтерпретувати назву нашої країни.

Мені не подобається відповідь на цю справу п. Кислиці. Правописні норми є на те, щоб ми знали, як маємо правильно писати. Одже, я не розумію, чому цей зворот не належить до правописних норм? Як тоді маємо писати? Хто як хоче? Раз так, а раз сяк?

Для устійнення, котрий із згаданих зворотів є правильний, себто "на Україні" чи "в Україні", не є конечним шукати прикладів у нашій літературі. А коли так, тоді треба з увагою інтерпретувати навіть такі приклади, як "на Вкраїні милій" Шевченка. Треба оцінювати, в якому зміслі писали про Україну різні автори. Мали вони на думці Україну з точно визначеними границями? Мали вони на думці Україну як країну в політичному розумінні, як країну національно окремішну від інших країн? А коли в багатьох випадках цього не можна уточнити, тоді ми не мусимо дивуватися, коли вживалися звороти "на Україні" навіть в нашій літературі.

Приклади "на Кубані" чи "на Дону", які подає п. Кислиця, не оправдують вживання "на Україні", бо в обох випадках тут мається з географічними назвами, а приклади "на печі" і "в печі" я не хочу коментувати, бо це в моїй книжці пахне демагогією.

Отже, п. Кислиця дозволяє вживати всім і "в Україні", і "на Україні", п. Д. Нитченко в своєму словничку дозволяє вживати "на мості", і "на мосту"; "у лісі", і "у лісу"; "дев'яносто"... п. Чапленко дозволяє такі звороти, як "по голому тілу"; "до якого часу"; збагачує українську мову такими словами, як "вокзал" і т. д. і чим більше я пробую взоруватися на авторитетних мовознавців, тим більше переконуюся, що правописні правила української мови є такі "складні", що їх опанувати, мабуть, неможливо.

Коли я вже при мовних справах, то я хотів би також одержати авторитетну відповідь на вживання "Україна" і "Вкраїна", чи "український" і "вкраїнський". У нас також вживається і так, і сяк (навіть на сторінках журналу "Нові дні"). Чи це також має місце за "дозволом" п. Кислиці?

М. ЦЮРАК

Аделаїда, Південна Австралія

Вітаємо Вас, дорогий п. Цюрак, на сторінках "Н. Д." знову — як доброго і уважного читача з далекої Австралії. Висловлюючи свою особисту думку на порушувану мовну справу, Ви нікому її не нав'язуєте, а лише по-своєму аргументуєте і лишаєте місце для дальшої дискусії — фактично для голосу наших авторитетних мовознавців. За таке виrozumіння дякуємо.

Із цілком зрозумілих мотивів ми в "Н. Д.", у журналі популярному, а не суто науковому, —

не бралися і не обіцяли сказати остаточне слово в цій справі, бо не ставали і не хочемо ставати в позу наказодавців чи законодавців. Моя відповідь на листа п. Мокрія з Вінніпегу й була написана популярно і більш-менш в тон його листа. Був би лист на таку тему написаний науковим стилем і вимагав наукової відповіді, ми подумали б, чи не відвести кілька десятків сторінок у журналі для капітальної статті на дану тему. По-моєму, скоро чи пізно, а буде десь — і може не одна — така стаття написана ґрунтовніше і переконливіше, ніж репліка митрополита Іларіона, яку прийняли на віру (не критично) причетні до друкованого слова наші добрі люди, але не компетентні мовознавці і не відповідальні перед історією видавці та редактори. Було б краще, якби наші добрі люди та не падали на спокусу патріотизму й не поспішали йти слідами, на жаль, сумнівних мовознавців, яких ні до чого й не може зобов'язувати ні наука, ні національні чесноти (ці слова не відносяться до автора репліки митрополита Іларіона).

Між іншим, ота форма з "на" — це явище не виключно українське, а трохи ширше — слов'янське взагалі. Ось приклади: на Моравах, на Чехах (на Чехох), на Словаччині (на Словенску), на Білорусі, на Литві, на Московщині (на Москві) — і зовсім не в розумінні тільки географічного поняття чи лише краю чогось.

Щождо Україна — Вкраїна, то відповідь проста: у нашій мові *у* й *в* — звуки рівнозначні за значенням, тому вони можуть чергуватись, як *і* з *й* — за загальним правилом, яке маємо в усіх підручниках. Там же, в підручниках та інших довідниках, і вийнятки подані: управа — керівний орган організації, але тільки *в*права — практичне завдання чи заняття (граматичне, фізичне тощо). В офіційних текстах має бути академічна форма — Україна, а в інших, отже і в поезії, може бути з повним правом і Вкраїна, як і *в*гадати, *в*казати... Інша вже річ — Угорщина, Улас, Урал, Ужгород... чи Врубель, Врабель...

Правопис український не аж такий складний, опанувати його можна й не мовознавцям, тим більше, що правопис — це ще не мовознавство, хоч він і може бути побудований, певною мірою, на засадах наукових. А такі випадки, як *вокзал*, *до якого часу* — це не правопис. Не мають прямого чи посереднього впливу на наше "на Україні" й оті "де Юнайтед Стейтс", "де Нідерландс"; чому й не кажемо ми та не пишемо на Сполучених Штатах чи на Нідерландах, а наше "на Україні" не зумовлює англійського "де Юк-рейн". Тож наврод чи помагаємо ми англіцям так ставитись до назви нашої батьківщини і так дивитись на Україну: досі вони не рахувались із таким чи таким нашим поглядом чи бажанням, не знати, чи допоможуть наші найкращі аргументи й тепер — справах іще поважніших. Д. К.

ЧИ ВИ ВЖЕ НАДІСЛАЛИ НАМ СВОЮ
ПОЖЕРТВУ?

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ

Несенюк Євдокія Павлівна — дружина відомого громадського діяча Івана Мироновича Несенюка, яка завжди сприяла його громадській праці — померла несподівано 2 серпня 1971 р. в Нью-Йорку. Іванові Мироновичеві, довголітньому приятелеві “Нових днів”, висловлюємо наше щире й глибоке співчуття.

Рубич Іван — кол. старшина Першої дивізії УНА, активний культурно-громадський діяч — помер несподівано 4 серпня 1971 р. в Сіракузах, США, на 49-му році життя.

Ярмак Юрій — довголітній управитель друкарні консисторії Української Православної Церкви в США — помер 4 серпня 1971 р. в Ньюарку, проживши 64 роки.

Поченюк Євген — єдиний син Юрія й Тамари Поченюків (Торонто) — відійшов із цього світу трагічно 8 серпня 1971 р. на 16-му році життя. Прибитим горем батькам висловлюємо наше глибоке співчуття.

Даниленко Олександр — кол. старшина українських армій, учасник Зимових походів Армії УНР і один з організаторів УПА — помер 29 липня 1971 р. від розриву серця в Сан-Дієго, Каліфорнія, на 76-му році життя.

Доленко Володимир Андрійович — видатний український політичний діяч, голова Центрального Комітету Союзу Земель Соборної України — Селянської Партії — помер 7 серпня 1971 р. в Новому Ульмі, Німеччина, на 83-му році життя.

Лучаковський Богдан — відомий у Західній Україні й на еміграції інженер-лісник — помер 11 серпня 1971 р. в Іспанії на 72-му році життя.

Ерстенюк Дмитро — кол. старшина УГА, один з провідних членів Українського Національно-Демократичного Об'єднання — помер 13 серпня 1971 р. в Рочестері на 78-му році життя.

Лівицька Марія Варфоломіївна — українська громадсько-політична діячка, вдова покійному президентові УНР Андрієві М. Лівицькому — померла 16 серпня 1971 р. у Йонкерсі, Нью-Йорк, на 93-му році життя. Похоронена на українському цвинтарі в Бавид-Бруку.

Гайдак Микола — професор університету в Міннеаполісі, видатний науковець і громадський діяч, нар. в Черкасах 1898 р., — помер у Міннеаполісі 12 серпня 1971 р.

Пашківський Роман — кол. старшина Армії УНР, редактор і визначний культурно-громадський діяч — помер 17 серпня 1971 р. у Вінніпегу на 74 році життя.

Кубарський Іван — видатний український

маляр-декоратор — помер 9 серпня 1971 р. в Торонто на 75-му році життя.

Олеськів Ізидор — видатний член Союзу Українців-Самостійників у Канаді, активний громадський і церковний діяч — помер 15-го липня 1971 р. у Саскатуні, проживши 64 роки.

ВІДІЙШОВ У ВІЧНІСТЬ ЛИЦАР ЗИМОВОГО ПОХОДУ

З глибоким сумом і жалем повідомляємо друзів і знайомих, що 21 липня цього року помер полковник Армії Української Народної Республіки Григорій МАСЛІВЕЦЬ у м. Лос-Анжелосі, Каліфорнія.

Народився небіжчик на Полтавщині, в родині службовця, 12 березня 1898 року. Закінчив кля-



сичну гімназію, старшинську військову школу царського часу й Високу Технічну Школу в Празі (ЧСР), лісовий відділ. По закінченні школи працював лісничим у приватному лісі графа Черніна Р.

З вибухом революції в 1917 р. покинув російську армію і вступив на службу до Армії Української Народної Республіки, і перебував у її складі до кінця листопада 1921 року.

Брав участь у походах: у Кримському — березень-квітень 1918 року, у Зимовому поході — від грудня 1919 по травень 1920 року, у Листопадовому поході (Базар) — жовтень, листопад 1921 року.

Брав участь в боях: перед Зимовим походом — Тираспіль-Бендери в квітні 1919 р. Під Уманю — липень, серпень і вересень 1919 року. У Зимовому поході: Черкаси, Устинівка, Вознесенськ, Вапнярка, М'ясківка. Вліті 1920 р.: Китроси, Серби, Білики, Яловець, Ялтушків, Дашківці.

Жмеринка. У Листопадовому поході: Скотиняни, Старок, Стара Гута, малин, в лісах під Базаром-Мельниками.

Під час служби в Армії Української Народної Республіки переоував у таких військових частинах: у Гордієнківському кінному полку Запорізької дивізії та в 4-му Київському кінному полку Київської дивізії.

У Листопадовому поході був поранений біля села Овратина. За участь у походах і боях був нагороджений орденом Залізного Хреста і Хрестом Симона Петлюри.

Перебуваючи в Лос Анжелосі, небіжчик довгий час був членом парафіяльної управи при церкві св. Апостола Андрія Первозванного, а також активно працював у політичних і громадських організаціях.

Прощай, незабутній друже! Ти мужньо переносив муки своєї рани протягом п'ятдесяти років, але не від неї Тобі судилось померти, а від душевних, моральних ран, яких Ти зазнав протягом останнього року свого життя.

Твої друзі —

Д. Якубенко, І. Дмитрів, А. Рішай
Серпень 1971 р. Лос Анжелос.

св. п. Меланію Тимофіївну

СТРІЛЬЧЕНКО

31. 12. 1898 — 18. 6. 1971



Покійну поховано 21-го червня на цвинтарі Ліндервуд, м. Форт Вейн, Інд. (США).

В пам'ять Покійної на нев'янучий вінок зібрано 15.00 дол. на пресфонд журналу "Нові дні" з оголошенням в ньому.

Вічна їй пам'ять!

Горем прибиті — дочка, зять, син,
внуки та друзі

ШКІЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ

для всіх українських шкіл на еміграції:

1. Л. Деполович

Б У К В А Р

Десяте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.
в Англії — 11 шіл., в Австралії — 1.50 дол.

2. Петро Волиняк

К И Ї В

Читанка для 3-ої класи

Четверте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.
в Англії — 11 шіл., в Австралії — 1.40 дол.

3. Петро Волиняк

Л А Н И

Читанка для 4-ої класи

Четверте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.
в Англії — 11 шіл., в Австралії — 1.40 дол.

4. Петро Волиняк

Д Н І П Р О

Видання друге

Підручник з історії української літератури
і хрестоматія

Єдиний на еміграції підручник такого типу
Книжка ілюстрована

Ціна: у Канаді і США — 2.00 дол.
в Англії — 15 шіл., в Австралії — 1.80 дол.

5. Петро Волиняк

З А П О Р І Ж Ж Я

Читанка для 5-ої класи

У цій книжці багато історичних оповідань

Ціна: у Канаді і США — 1.80 дол.
в Англії — 15 шіл., в Австралії — 1.60 дол.

6. Петро Волиняк

Ф І З И Ч Н А Г Е О Г Р А Ф І Я У К Р А І Н И

Друге видання

У книжці багато ілюстрацій, карт тощо

Ціна: у Канаді і США — 2.00 дол.
в Англії — 15 шіл., в Австралії — 1.80 дол.

Замовляти в "Нових днях". Школам і книгарням та церковним громадам — знижка

Ukrainian Museum
3425 Broadview Rd.
Cleveland, Ohio

U.S.A.



PRINTED MATTER
If not delivered please return to:
N O W I D N I
28 Northcliffe Blvd.
TORONTO 4, ONT., CANADA

”УКРАЇНСЬКА КНИГА“

Можете передплатити через нашу фірму “Українська Книга”

ЖУРНАЛИ І ГАЗЕТИ З РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ

Назва журналу	чисел на рік	річна передпл.	Назва журналу	чисел на рік	річна передпл.
Барвінок	12	\$ 1.80	Радянське літературознавство	12	\$10.20
Вітчизна	12	6.00	Ранок	12	1.80
Всесвіт	12	6.00	Соціалістична культура	12	2.40
Дніпро	12	4.80	Старт	12	2.40
Дошкільне виховання	12	2.40	Україна	52	6.00
Економіка Радянської України	12	8.40	Українська мова і література		
Жовтень	12	4.80	в школі	12	4.80
Знання і праця	12	1.80	Український історичний журнал	12	12.80
Людина і світ	12	1.20	Український театр	6	3.00
Малюнок	12	1.20	Філософська думка	6	6.00
Мовознавство	6	5.40			
Музика	6	4.20	Газети		
Народна творчість та етнографія	6	6.00	Вісті з України	100	2.00
Наука та суспільство	12	3.00	Ньюс фром ді Юкрейн	24	2.00
Образотворче мистецтво	6	4.20	Культура і життя	104	3.00
Перець	24	2.40	Літературна Україна	104	3.00
Прапор	12	4.80	Радянська Україна	300	4.80
Радянська жінка	12	1.20	Сільські вісті	300	4.80
			Спортивна газета	156	3.60

УВАГА! Комбінована передплата: за \$3.00 можете одержувати цілий рік “Вісті з України” і “Ньюс фром ді Юкрейн”.

Щоб Ви могли одержувати журнал або газету від 1-го січня 1972 року, Ви повинні прислати до нашої фірми “Українська Книга” замовлення з грошми не пізніше 1-го листопада 1971 року.

Всі, що пришлють нову передплату (до 1-го листопада), одержують 10% знижки. Наприклад, якщо передплата коштує \$3.00, то треба прислати лише \$2.70.

Всі ті, що пришлють відновлену передплату на журнал або газету до кінця року, одержують 10% знижки.

У нашій крамниці можна кабути лише названі журнали і газети. Газети і журнали одержуємо тепер повітряною поштою з України.

UKRAINSKA KNYHA

1162 Dundas Street West
Toronto 3, Ontario, Canada
Tel.: 532-8928

DEC 11 1971